

Přítomnost

37
Léto
nezávislé
deník

ROČNÍK IX

V PRAZE 14. ZÁŘÍ 1932

ZA Kč 2.—

Žebráci, na nichž stojí stát

JIRÍ HEJDA

Ideje hitlerismu

Jisté hospodářské podobenství

Hovory s nakladateli

(KUNCÍŘ, PETR)

Omyl, neboli spisovatel a film

ST. K. NEUMANN

Camera obscura

OTTO RÁDL

Zlepšení? — Proces scottsborroských černochů v Praze

LIDSKÁ PRÁVA

Orgán Ligy pro lidská práva

Dvojčíslo 10-11 obsahuje m. j.: K reformě § 144 - JUDr. Otta Stross: Hakenkreuzerský proces v Brně (částečně zabaveno) - Josef Bělina: Na Slovensku se zase střílelo - Jean Longuet: Zločin v Budapešti - Dr. V. Charvát: Boj dvou reakcí o Německo - Gharlotta Bělinová: Osud psanců - Quo vadis, justitia? - Podkarpatská Rus - Je republika služkou americké »justice«? - Právo na život - Jak se musí chovati k četníkům - Poznámky

Jednotlivá čísla Kč 2.—, roční předplatné (12 čísel) Kč 20.—

Objednávky vyřizuje sekretariát Ligy pro lidská práva
Praha II. Václavské náměstí 7. Telefon 201-71

MODERNÍ

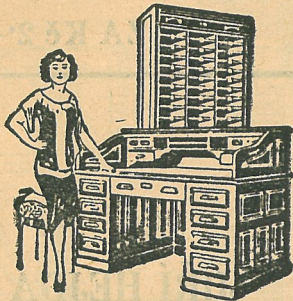
ČALOUNICTVÍ A DEKORATÉRSTVÍ

Ed. Třebín, Smíchov, Komenského 34 - Tel. 64106

Klubovky, veškerá moderní křesla, anglické pohovky, záclony, rolety v nejkusnějších provedení.

Konkurenční ceny! Vzorná obsluha! Dlouholetá tu- i cizozemská praxe.

Krise na odchodu!

Čiňte přípravy pro lepší obchody!

Opatřte kanceláře moderním zařízením, které vám dodá prvotř. firma

J. KLÍMA

továrna amer. nábytku

PRAHA II., Vodičkova č. 22. - Telefon č. 295-02

POJIŠTĚNÍ

životní
požární
úrazové
automobilů
odpovědnostní
proti krádeži vloupáním
dopravní a cest. zavazadel
rozbití skel
rozbití strojů
proti dešti
krupobitní

nabízí za nejvýhodnějších podmínek

BANKA SLAVIA

PRAHA - BRNO - BRATISLAVA a veškerá zastupitelství

Vždy dobrý
rozmar

může mít i starostlivý muž, není-li jeho nervosní žaludek přetíženo těžko zázivnými tuky. Proto

ber vždy

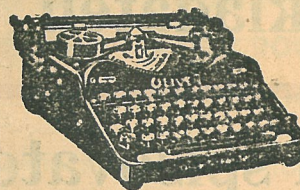
CT6-32

VYDATNÝ, ČISTÝ ROSTLINNÝ TUK

Půjčovna knih „MÍR“ Praha II, Vladislavova 2. Palác Báňské a hutní

NEJNOVĚJŠÍ ČESKÁ LITERATURA, JAKOŽ I NĚMECKÁ, ANGLICKÁ A FRANCOUZSKÁ.

Odborný ženský lékař Dr. Vepřovský,
Praha II., Václavské n. 67. Ord. od 2—5. Telefon č. 268-36.

OLIVER
Portable

CHOCHOLA A SPOL.
Praha, Václavské nám. 23

OBSAH 36. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: Jisté hospodářské podobenství. — FRANTA KOCOUREK: Z kraje poslance Staňka. — JIRÍ HEJDA: Hospodářský princip a sociální ohled. — Hovory s nakladateli. — DR. FRANKO: Z novinářské periferie. — Něměcí rozhlas a vlastenečtí obchodníci. — Rada hlavního města Prahy. — Generál, podplukovník a rukavičky. — Vlastenec č. 7.

Přítomnost

za redakci
odpovídá **Ferd. Peroutka**

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVÝ V PRAZE II., NÁRODNÍ TŘÍDA 18
Telefon číslo 390-51 až 54 — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622
PŘEDPLATNÉ NA ROK Kč 100.—, NA PŮL ROKU Kč 50.—,
NA ČTVRT ROKU Kč 25.—, JEDNOTLIVÁ ČÍSLA Kč 2.—
Užívání nov. známek povoleno řed. pošt a tel. v Praze č. 13301-24-VI z 10/1 1924
TISKEM KNIHTISKÁRNY ORBIS, PRAHA XII., FOCHOVA TŘÍDA 62

Žebráci, na nichž stojí stát

Dovídáme se, že rovnováhy státního hospodářství nelze dosáhnouti bez nových velmi pronikavých škrtů, že je nutno snížit výdaje ještě o stamiliony, že na věcných výdajích nelze již mnoho uspořit (přesto se chce seškrtat ještě asi 150 mil. Kč) a tudíž že finanční správě nezbývá než hledat další úspory ve výdajích osobních. Při tom se má pamatovat na nejpotřebnější státní zaměstnance, zejména se má účinně pomoci státním zaměstnancům z dlužným. — To se tedy dovidáme a vzpomínáme pštroša. Politika snižování platů státních úředníků je politika nejmenšího odporu, tedy politika nejpohodlnější. Je to tak jednoduché jako Kolumbovo vejce. Jenomže, jak známo, případ Kolumbova vejce byl švindl a kdyby byl Kolumbus (kterému se ostatně tento malý podvod připisuje zcela neprávem) svůj experiment prováděl s vejcem čerstvým, byl by asi zplakal nad výsledkem. Ten, kdo chce snižovat platy státních zaměstnanců se — jak patrně — zřejmě domnívá, že jsou státní zaměstnanci na tvrdo. Ale to může být omyl a neradi bychom se dočkali nepříjemných překvapení.

Finanční správa, která přichází s tímto požadavkem, nemůže být ovšem viněna, že způsobila krizi státních financí. Že však si ani dnešní vláda ve svém celku nemůže omývat ruce, dovolíme si dále ukázat. Objektivní pozorovatel musí uznati, že dnešní finanční správa pyká za mnohé chyby předchůdců, o kterých se dnes nemluví. A přece snad by bylo dobře říci, kde jsou ony rozpočtové rezervy, o kterých jsme byli ujišťováni? Dnešní finanční správa nemůže za to, že velká zahraniční půjčka byla tak dlouho oddalována, až se konečně ji nepodařilo umístit, nemůže také za to, že špatně provedené předchozí sanace a fuse, při kterých se až příliš často konaly kamarádké služby politickým stranám, neznamenaly skutečnou reorganizaci našeho peněžnictví a vynutily si pak další sanace — sotva poslední. Za to vše finanční správa ovšem nemůže. Přes to nemůžeme souhlasiti s tím, aby se krize státních financí řešila na zádech státních zaměstnanců. Teoretické důvody jsme s hlediska všeobecného uvedli na těchto místech nedávno, dnes, kdy otázka snížení platů státních zaměstnanců nabývá konkrétní formy, uvedeme také konkrétní důvody, proč toto řešení pokládáme za špatné.

Finanční správa hájí přirozeně fiskální hledisko, jak je jejím úkolem. Chce míti rozpočet v rovnováze a spatřuje v tom státní nezbytnost s ohledem na měnu. Možno již zde namítnouti, že souvislost mezi rozpočtem a měnou netřeba přeceňovat, jak ukázala řada předválečných případů, z nichž nejmarkantnější byl případ dobře hodnocené turecké libry při pověstně špatném tureckém hospodářství finančním — leč akceptujeme stanovisko fis-

kální, že je třeba míti rozpočet v rovnováze. Pak ovšem je však také třeba vyčerpati všechny předchozí možnosti, to jest provésti především věcné úspory a přistoupit k takovému způsobu opatření si příjmů, které je za dané situace možné a hospodářsky odůvodněné. Lze snad upozorniti v této souvislosti na ne tak docela špatný nápad konverse daňových nedoplatků z let před rokem 1929, tedy před poklesem cen; je jistě spravedlivé, aby ti, kdož dluží daně z doby vysokých cen, nebyli nuceni dnes platit jejich několikanásobek. Příklad Papeňův s daňovými osvědčeními mohl zde být v poněkud jiné formě účelně napodoben.

Ale podívejme se především, zda jsou splněny předpoklady, které činí ze snížení platů státních zaměstnanců hospodářskou nezbytnost. Dne 22. prosince 1924 vyšel ve Sbírce zákonů zákon o úsporných opatřeních ve veřejné správě. V tomto krásném zákonu, kterým se měla provést restrikce státních zaměstnanců, se mimo jiné praví:

Úřady a zařízení, jichž samostatné trvání není odůvodněno ani věcnými, ani místními poměry, buďtež spojeny nebo zrušeny.

Příslušnost jednotlivých ministerstev budiž přesně vymezena.

Souběžné obstarávání téže nebo podstatně stejné agendy různými úřady nebo orgány, zejména úřady nebo orgány různých resortů budiž odstraněno soustředěním této agendy.

Vládě se ukládá, aby řídíc se svrchu uvedenými zásadami předložila do 31. prosince 1925 návrh zákona o jednotné úpravě správního řízení a o vymezení příslušnosti jednotlivých ministerstev, jakož i potřebné návrhy zákonů ku provedení ostatních opatření, svrchu vylčených, pokud jich nelze provésti cestou nařizovací neb administrativní.

Nuže, ptáme se: Vyhověla vláda do 31. prosince 1925 tomuto příkazu Národního shromáždění, daného jí zákonem? Kdy bylo provedeno to, co jí zde uloženo? Je odůvodněno samostatné trvání ministerstva pro zázobování lidu, které nás stojí 14 mil. Kč ročně, ministerstva pro unifikace, které nás stojí 2 mil. Kč ročně? Bylo provedeno sloučení ministerstva sociální péče a zdravotnictví, jichž úkoly patří přece dohromady? Bylo provedeno sloučení veškeré dopravní agendy v ministerstvu dopravy a přeměna pošt, železnic, letectví a lodní dopravy v podniky? Byla soustředěna na příklad vodní agenda a není dosud roztroušena po ministerstvech veřejných prací a zemědělství? Je soustředěna agenda elektrisační? Jak to přijde, že stát, který chce sahat na platy státních úředníků a dušuje se, že je tak chudý, že nic jiného dělat nemůže, potřebuje k své administraci šestnáct ministerstev, zatím co Spojené státy, které jsou desetkrát tak veliké, jich mají pouze 10, Itálie 13, Francie i s koloniemi 14 (v tom ministerstvo kolonií a ministerstvo pro osvobozená území), Švédsko 9, Nizozemí i s koloniemi rovněž jen 9, Německo a Polsko 13, Rakousko 12? Či je naším ideálem vyrovnati se Rumun-

s k u, které má 16 ministerstev (právě tak jako my), ale v tom jedno pro Sedmihradsko, jedno pro Bukovinu a jedno pro Besarabii? V roce 1924 upozorňoval na to již profesor Gruber — jak vidět bez valného úspěchu.

Vláda, která neprovedla, co jí Národní shromáždění uložilo, nemůže být žalována, neboť o obžalobě ministrů a vlády mluví sice naše ústavní listina, jenomže zákon nebyl nikdy vydán, tak jako nemáme zákon o referendu. Říká se tomu zákon odárná demagogie, a do této kapitoly je nutno také zařadit zákon o úsporných opatřeních ve veřejné správě z roku 1924. Podivuje-li se někdo tomu, že politikové — bez rozdílu stran — parlament a vláda nenalézají dosti pochopení mezi lidem, ať se především zabývá touto kapitolou a nalezne lehce vysvětlení.

Tvrdí-li se, že není možno provést další věcné úspory, pak je nutno zodpovědět otázku, zda je účelné, aby provozovala vláda veškeré pasivní podniky, na kterých mají zájem jen určité politické strany — jinak nikdo jiný. Bude snad třeba uveřejnit seznam pokoutních časopisů — dokonce i pornografických — které vláda subvencuje? Minule bylo na těchto místech psáno o takových pokoutních listech — ale pisatel snad neměl ani zdání, že na vydávání některých jdou státní peníze. Bude třeba znovu ukazovat na to, že je zbytečné, aby ministři radové jezdili ve státních autech s rodinami na výlety a že do kanceláře mohou jezdit elektrikou? Bude třeba publikovat seznamy přestárlých úředníků, kteří dávno mají být na pensi, ale kteří slouží, znemožňujíce postup mladším kolegům a konservujíce starý duch administrativy, protože se opírají o politické strany, které jich nepustí? Ministr financí právem namítne, že na to jeho síly nestačí, neboť sám pranic nezmůže proti politickým stranám, které zde stojí ve svorném šiku proti jakékoli reorganizaci. Všichni víme a cítíme to jako tíživé břemeno, že s režimem politických stran, vybudovaných na vázaných kandidátních listinách a umožňujících parlament vysloužilců (neboť bylo vypočteno, že průměrný věk našich poslanců činí 50 let), nemůžeme zlouže, do které jsme se dostali. Máme v nejbližším okolí velmi mnoho příkladů, kam to vede.

Vidíme, jak v Německu přichází po Brüningovi Papen, odsunující parlament stranou a získávající svým velkorysým programem německou i evropskou veřejnost. S Papenem možno nesouhlasit, ale nutno mu přiznat velikost koncepce. Tento muž ví, co chce, ví především, že musí získat psychologicky široké davy, které touží po pevné ruce. Papen jim dává jasný program, který říká bod za bodem, jak bude odstraněna krize, čeho je k tomu potřeba, kde se vezmou prostředky a kde se nasadí. Je nutno vytknouti naší vládě, že nic podobného dosud ne učinila. Je nutno konstatovati, že jsme neslyšeli z úst předsedy vlády ani jiného odpovědného činitele konkrétní odpověď na otázku, jak z krize. Zatím co baronská vláda Papenova rozvíjí svůj plán na politické schůzi a předkládá jej takto nej-

širší veřejnosti, flikuje naše demokratická vláda za sedmi zámky ministerské rady podivná opatření, o nichž se dovídá veřejnost jako o hotových věcech. Slibuje se nám už přes rok velké programové prohlášení. Zdá se však, že vláda nemá dosti fantasmie a dosti energie, aby podobný program mohla sestavit a provádět. Neboť to právě u Papena imponuje, že jeho program nejsou jen slova.

Náš státní zaměstnanec má tedy platit na krizi státních financí. Říká se mu, že se mu asi 400 milionů sebere, ale zato dostane asi 20 milionů — možná že více nebo méně — na dluhy! Náš úředník se zadlužil proto, protože měl mizerný plat. Nyní se mu tento plat ještě zhorší a z částky, která se na něm ušetří, se bude „oddlužovat“. Příznáváme se, že nejsme dosti duchaplní, abychom pochopili vtip tohoto opatření. Pochybujeme, že se tímto soustem také státní zaměstnanci nasytí. Bude-li se jim strhovat s platů, pak nemá-li to vésti k důsledkům, o nichž si zde dovolíme stručně pojednat, musí nabýti pevného přesvědčení, že toto opatření je bezpodmínečně nutné a hospodářsky účelné. Státní úředníci jsou element loyální. Ale je nutno je přesvědčit, že tyto oběti, které přinášejí, jsou opravdu účelné a nezbytné. Je nutno jim zaručit, že opravdu úspory, které na nich stát učiní, přijdou na prospěch hospodářského celku. Bohužel, této záruky není! Naopak! Jsme po třináct let státní samostatnosti svědky tak úžasné neodpovědnosti, takového politického hauzírnictví, že se opravdu nelze divit nikomu, kdo nemá důvěry, že se napřesrok tento režim změní. Kdo chce zaručit úředníkovi, kterému s jeho tisícovky sto korun strhnete, že právě za těch jeho sto korun se nebude někde stavět fontána v ministerské koupelně? Kde je ten muž, který vezme osobní odpovědnost za vše, co se stane, kterého bude možno kmenovat? Viděli jsme zákon, který nebyl proveden. Co se stalo těm, kdo ho neprovedli? Co se stane těm, kteří příště nebudou provádět zákony? Nemůžete-li odpovědět na tyto otázky, je nutno počítati bezpodmínečně s tím, že snížení platů státních zaměstnanců bude mít psychologicky nejnepříznivější účinek.

Napsal jsem před měsícem do Hospodářského rozhledu:

Kdo jede v dnešních rozbouraných poměrech politických do Německa, očekává, že se stane svědkem chaosu a nedovede si představit, že by za politických zmatků mohla fungovati bezvadně administrativa. A přece je tomu tak, německý úředník, ať je hakenkreuzler nebo socialista, úřaduje přesně a celý německý administrativní aparát funguje bezvadně jako fungoval před válkou. Možná, že železniční úředník, který úzkostlivě dbal toho, aby vlak vypravil na vteřinu podle jízdního řádu, nebo telegrafista, který vám neobyčejně laskavě pomáhal sestavití nejlevnější depeši do ciziny, jakmile opustí kancelář, půjdou na politickou demonstraci a snad budou i střítet — ale v kanceláři jsou to v zorní úředníci. Německý stát může být zmitán jakýmikoli zmatky, dokud funguje jeho administrativní aparát, není obavy, že by se rozpadl systém. V Rusku to byl případ, který potvrzuje tuto diagnosu — ovšem že negativní. Tam byl bolševiky vyhnán z úřadu úředník a na jeho místo dosazen nový, zcela jiný člověk. Proto se celý aparát rychle rozpadl a říše se ocitla rázem v rozkladu. Z těchto dvou příkladů je možno sestrojiti poučení také pro jiné země. Možno si dovolit i politickou revoluci, možno trpěti nejhorší hospodářské chyby — ale dbejme

úzkostlivě, aby nebyla zasažena administrativou! Politické strany se mohou na ulicích třeba požírat, dokud budou jezdit vlaky a budou zásobena města potravinami, dokud bude fungovat telefon, dokud se budou vybírat daně, není žádného nebezpečí pro celek. Bylo by možno na tuto setrvačnost napsat téměř filosofický traktát. Stačí snad na ni upozornit v době, kdy se tolik málo povolaných lidí odvažuje zasahovat do funkce administrativy a neuvědomuje si, že tím rozrušuje velmi citlivý organismus.

A jakou situaci chceme vytvořit nyní u nás? Mluví-li se o snížení platů, bylo by dobře nemyslet přitom na stamiliony, které reprezentují ve státním rozpočtu, nýbrž na ony koruny, které si odnáší státní úředník na prvního domů, aby je dal ženě, aby zaplatil byt, otop, světlo, aby koupil dětem školní knihy, aby je oblékl a aby se všichni najedli. Pro státního zaměstnance, který má 1.000 Kč, 1.500 Kč, 2.000 Kč měsíčně, je ztracených 10% úžasná oběť, kterou přináší. Žije namnoze v bídě, o tom svědčí jeho zadlužení, vypomáhá si na živobytí vedlejší prací mimo kancelář — a nyní se má jeho bída ještě zvyšovat. Nezdá se vám, že jej takto přibližujeme nebezpečně k hranici, za kterou je korupce? Je možno snížit platy státním zaměstnancům. Je také možné jim vůbec neplatit — také to se provádí v některých balkánských státech. Jenomže pak budeme mít místo daňového systému systém poplatkový, kdy budeme platit přímo za úkony — nikoli státu, nýbrž těm zaměstnancům, s nimiž právě přicházíme do styku. Chceme mermomocí zkorumpovat státní administrativu? Nebyl snad případ Antošův dosti markantní výstrahou?

Vždyť už dnešní stav je nesnesitelný. Za starého Rakouska — od kterého jsme se bohužel v této věci až příliš odrahouštili — bylo ctí být státním úředníkem. Když si bral Kaizl profesora Kolouška do ministerstva, bylo to zcela mimořádné vyznamenání. Rakouský úředník opravdu něco reprezentoval. Ale u nás? U nás, kde si na každého okresního hejtmana může agrární sekretář otevřít hubu? Kde se vychovávají schopní ministerští úředníci pro praxi v soukromých podnicích? Kde většina bývalých berních úředníků jsou dnes daňovými poradci průmyslových závodů? Tady nemůžeme lamentovat nad nemorálností, nechceme-li určitou schopnost poctivě zaplatit. Za svoji práci má úředník nárok na slušnou odměnu, nedává-li mu ji stát, proč by neodešel tam, kde se mu nabízí desetinásobně? Ale proč neutíkají státní úředníci do soukromých služeb v Německu nebo v Anglii? Proč byl ve Francii případ p. Serruyse, který zaměnil sekční šéfovství za ředitelství jedné automobilky, úplnou sensací a společenským skandálem?

Také u nás máme ovšem vedle úředníků-žebráků úředníky-milostpány. Máme je nejen v různých podnicích, o nichž není dosti jasné, slouží-li jednotlivým politickým stranám nebo státu, ale jsou to určité skupiny úřednictva ministerstva vnitra, ministerstva financí a menší měrou také ministerstva veřejných prací, kteří fungují jako vládní komisaři v bankách, spořitelnách, dopravních společnostech atd. a kteří z tohoto titulu mají slušné příjmy. Nezávidíme jim jich, naopak, ale je dobře si to uvědomit a zejména je dobře vědět, že tito šťastní jsou jen řídkými výjimkami proti obrovské mase žebráků, jejímž úkolem je reprezentovat stát.

Snížit platy státním zaměstnancům znamená snížit onu kupní sílu, která drží trh s potřebnými statky. Ale to znamená nejen zasadit těžkou ránu zemědělství, průmyslu potravinářskému, textilnímu, kožářskému, sklářskému, průmyslu papíru a grafice (neboť snižujeme platy nejinteligentnější vrstvě národa), nýbrž to znamená také ránu průmyslu investičnímu, který se může rozvíjet jen tehdy, je-li dán předpoklad konsumu. Domnívá-li se vláda, že je nutno to provést bez ohledu na nepříznivé hospodářské účinky, které to musí mít, pak je nutno trvat na tom, aby snížení platů bylo psychologicky připravené a aby ho bylo hospodářsky využito. Jak jsme již výše řekli, nejsou nikde dány záruky, že se tak vskutku stane. Psychologicky ztratila vláda vhodnou dobu, protože dovolila, aby se mluvílo nejprve o snížení — zatím co se vůbec ještě nemluví o tom, jak se užitých peněz použije, a dále, že provedla sanaci bank, která neodpovídala předpokladům, daným jí bankovním zákonem. Vláda měla přijít již dávno s pevným konkrétním programem, tak jako s ním přišel Pápen, nebo jako s ním přišel Hoover, a v rámci takového programu bylo pak možno sáhnouti snad i na platy státních zaměstnanců, ale ovšem jen jako na opatření přechodné a zcela mimořádné, spíše ve formě výpůjčky, která bude při nejbližší příležitosti vrácena, než ve formě trvalého snížení.

Ježto se to vše nestalo, tvrdíme, že účinky snížení platů státních zaměstnanců budou mít nepříznivé důsledky politické, sociální i hospodářské. Varujeme před tímto krokem v posledním okamžiku! Jiří Hejda.

poznámky

Zlepšení

Byl jásot nad obratem světové hospodářské konjunktury předčasný či nikoliv? Právě tyto dny prožíváme dramatickou peripatii, která otfásá nadějemi, jež křísily svět z nejchmurnější nálady, neboť vzestupný pohyb na burzách zboží i cenových papírů se nejen zastavil, ale kursy kolísají. Byla to opravdu jenom spekulace a to spekulace nebezpečně předčasná, či opíral se vzestupný pohyb o hospodářské důvody, které vynutí jeho pokračování? Je nesmírně těžko odpovědět. Není pochyby, že vzestup, který vyšel z Ameriky, má do značné míry spekulaci pozadí a to spekulaci v nejryzejším slova smyslu, neboť jeho první oporou byly příští americké presidentské volby. Ale na druhé straně nebyl by možný bez předpokladu, kterým je určité vyčištění na některých trzích. V mnohých oborech přestala být při pokleslých cenách výroba výnosnou, a nevýnosné továrny, doly a závody zavíraly se ať už v dohodě, opřené o nějaký kartel, ať z nouze. Desítky milionů nezaměstnaných musely se nakonec projevit také menší výrobou, i když určitou jich část nahradila racionalisace. Skeptičtí národohospodáři zklamaní tolika marnými rozběhy minulými a mající v paměti několikerou ztroskotanou akci, která doufala vlnou optimismu povzbudit výrobu a konjunkturu, vidí i dnes ještě především tyto příčiny a postrádají stále rozhodného hospodářského důvodu pro obrat. A přece proti nejnižším cenám jsou dnes vzestupy namnoze dosti slušné. Podnítl-li vzestupný směr koupěchtivost dalších vrstev, nejen spekulantů, kteří se domnívali, že vidí dopředu, může nastati konjunkturální obrat, ale ovšem nic více, než opětý výkyv konjunktury nahoru. Platí to o světě, ale nemusí to platit o všech jeho částech.

stech. Také u nás jsou určité známky obratu. Vzestup cen bavlny oživil zájem, tím i zaměstnanost bavlnářského průmyslu. Ale i jinde je pozorovat určité zotavení, ač zprávy o tom budou jistě mnohem pomalejší a kusejší, než byly zprávy o horších se poměrech. Neboť průmysl sám nemá příliš zájmu, nejde-li o zvláštní bursovní zájem, aby se veřejnost dovídala o jeho lepších vyhlídkách. O čem se veřejnost jistě doví, anebo aspoň co pozná ze zkušenosti, bude vzestup cen v obchodě. Bavlnářské továrny si již přispíšily, ale i jinde je okamžité přizpůsobení vyšším cenám mnohem pružnější, jak tomu bývá ostatně vždy, než bylo přizpůsobování se cenám pokleslým. A přece měl by průmysl a obchod sám pamatovati na to, že má především zájem na kupní schopnosti širokých vrstev, o kterou jedině může se opírat zlepšení, jež by mělo ráz trvalejší.

vs

Proces scottsborroských černochoů v Praze

Byla jsem ve Fišpance, kde byla uvězněna paní Wrightová, matka dvou hochů, Roye a Andyho, odsouzeného na smrt v známém scottsborroském procesy desíti černochoů.

Tenkrát 25. března 1931 oba její hoši, sedmnáctiletý Andy a třináctiletý Roy, byli nezaměstnaní. Doslechli se, že v Memphisu by byla práce. Naskákali v Chattanooga do nákladního vlaku s dvěma kamarády a jeli do Memphisu. Ve vagoně zastali pět jiných černochoů, pět bělochů a dvě bílé dívky v mužských overallech. Běloši a černoši se pohádali a poprali, jak se v Americe stává denně, bílí nesnášejí, aby s nimi černí jezdili v téže vozu. Černocho nesmí do elektriky, černocho bydlí v oddělené čtvrti, bílý lékař neléčí a nepřijímá v ordinaci černocho, aby si neničil praksi. Běloši telegrafovali do následující stanice pro policii, že je negři zbili. V Point Rock barevní byli zpočtyáni, zatčeni a dopraveni do vězení v Scottborough. Nyní následuje věc nemyslitelně ohavná. Vyšetřující soudce prý sugestivními otázkami a zastrašením přiměl obě děvčata, policejné zjištěné prostitutky, aby nesprávně vypovídaly, že je černoši znásilnili. A na znásilnění je po zákonech Spojených států trest smrti (!). Dívky, konfrontované po prvé s černochoy, prohlásily lhotečně, že se jich nedotkli. Při druhém výslechu se polekaly a vypovídaly, jak soudce napovídal. Byly nevěstky a mluvily i tu o znásilnění bylo by násilné. Spravedlnost v Americe uskutečňuje se tak: v jižních státech, jde-li o černocho a bělošku, plní se zákon doslova a trestá se elektrickým křeslem. V severních státech běloch dostane za znásilnění šest měsíců.

Paní Wrightová je vysoká, pěkná, ještě mladá žena. Je vdova a byla v americké rodině kuchařkou. Má ušlechtilé ruce a umělý, obroušený, unavený klid člověka, který opakuje svou bolest po tisícáté. Říká:

„Andy sedí sedmnáct měsíců v cele smrti. Nemají tam dveře, jen mříže do chodby. Je to jako klec. Kolem mříží chodbou vodí trestance k popravě a hoch je všechny vidí, jak jdou. Do jeho cely je slyšet cvaknutí elektrické židle při popravě. Jednou jim dozorcí přivezli popravní křeslo až před celu, aby prý si je zblízka prohlédli. Roy, mladší, byl odsouzen k doživotnímu žaláři, protože tehdy mu bylo třináct let a porota neodhlasovala vinu všemi hlasy. Teď je mu čtrnáct. Sedí v Birminghamu. Když jsem ho posledně viděla, měl za uchem velkou bouli. Bijou je hodně.“

Vidět tu ženu, jak tady sedí na dosah, v bluze a klobouku běžného života, a jejího jednoho syna zbytečně odsoudili na smrt a druhého doživotně, a žádnému z nich není dvacet let, bolí to obluďnou nesmyslností. Pro barvu kůže! Tomu se říká 20. století! Dobře, že si tam v newyorském přístavu postavili sochu Svobody.

Matka jezdí Evropou a dovolává se lidské spravedlnosti pro syny i jejich na smrt odsouzené kamarády. Byla v Belgii, Holandsku, severských státech, Francii, Anglii, Německu, Rakousku. V Paříži měla schůzi v sele Wagram, největší pařížské síni. Mluvil tam Leon Blum. V Belgii Van der Veld. V Holandsku byla přednáška vysílána, sešlo se tam 6 tisíc lidí, průvod 10 tisíc táhl pak na poštu posílat protestní telegramy Hooverovi. To bylo dva měsíce před mírovým kongresem. V konservativní Anglii mluvila Ada Wrightová nejen se zástupci dolní sněmovny, i se skupinou členů lordů, přes to, že její průvodce je sekretář americké Rudé pomoci. V hitlerovském Německu povoleny veliké veřejné schůze v Hamburku, Stuttgartě, Düsseldorfu, Berlíně. V německém scottsborroském komitétu i biskup je členem výboru.

U nás však stala se pí. Wrightové divná věc. Překročila

v Děčíně hranici, ukázala pas, prohlédli zavazadlo, všechno v pořádku, dojela do Prahy. Z Prahy na Kladno. V Kladně seděla u večere s českou dělnickou delegátkou z Amsterdamu, samy dvě, žádná schůze, žádný projev, nic, nebylo to ani v dělnickém domě; a při večeri byla zatčena a odvedena na separaci. Projela třinácti státy a nikde se jí tohle nestalo, až u nás.

„Můžete nám říci, proč jste byla zatčena?“

„To bych se právě chtěla dozvědět,“ odpovídá.

M. Pujmanová.

politika

Ideje hitlerismu

Vystihnouti ženoucí síly národního socialismu v Německu je velmi těžké. Není to v prvé řadě hnutí ideové, jehož programové zásady by byly směřodátné pro jeho vývoj, ale není naopak správné, přezíratí jeho ideologii. Je pravda, že hospodářská krize, zosřtená v Německu reparačními břemeny, podporuje hnutí středních vrstev (rolníků, řemeslníků, úředníků, intelektuálů atd.), které se domnívají, že se jim brání proti dvojímu nepříteli: zproletarisování a světové plutokracii. Není také divu, že se k němu přidávají reakční oficiři nebo zase revoluční proletariát, který zklamala sociální demokracie. 60—80 procent všeho studentstva jsou hitlerovci, jak čteme v zařijovém čísle „The Student World“ v článku německého studenta. Je to hnutí mladých lidí, jež se obrací k mládeži. Národní a rasový pathos mu dodávají jako obyčejně intelektuálové často velmi známých jmen, zvláště profesori, kteří tím vyplňují svůj volný čas, a faráři protestantské církve, kteří v národním socialismu našli konečně reálnou náhradu za křesťanství.

Hitlerova zkušenost z mládí.

Hnutí národního socialismu není myslitelné bez svého vůdce, Adolfa Hitlera. Žulovým základem jeho životního programu stala se, jak vypráví, zkušenost mládí ve Vídni, kde pozoroval dvě strašná nebezpečí pro německý národ: marxism a židovství. Co slyšel od sociálně-demokratických soudruhů, dovedlo vzbouřit jeho německou krev: národ je vynálezem kapitalistické třídy, vlast nástrojem buržoasie k vykořisťování proletariátu; zákon je prostředkem k potlačení proletariátu; škola je zařizena pro výchovu otroků; náboženství je prostředkem k zhloupnutí lidu, určeného k vykořisťování; morálka je známkou hloupé ovčí trpělivosti... A mezi krásným učením o volnosti, kráse a svobodě a lživým sociálně demokratickým tiskem (einer wahrhaft balkenbiegenden Lügenvirtuosität!) je takový rozdíl! Čím více vnikal Hitler do organizace sociální demokracie, tím více poznával jediné: poznání židovství je klíčem k poznání sociální demokracie. Kdo jsou výrobci literárního braku, uměleckého křče, divadelní blbosti, — vždy jen židé. Byla vůbec na světě nějaká neplecha, především v kulturním životě, aby se jí židé aspoň neúčastnili? Ale právě sociální demokracie je vedena židy. A Hitlerovi zželelo se zástupů, svedených sociální demokracií. Zamíloval si je, ale tím více začal nenávidět židy. Zvítězili židé pomocí sociální demokracie, „dann wird dieser Planet, wie vor einst Jahrmillionen, menschenleer durch den Äther ziehen“.

Z nenávisti k židovství vyvíjí se víra v a r i j s k o u r a s u. „Je pouze jediné svaté lidské právo, a toto právo je zároveň nejsvětější povinností, pečovatí o to, aby k r e v zůstala čistá, aby se bytosti lidské dala možnost ušlechtilějšího vývoje tímto zachováním nejlepšího lidství.“ (Mein Kampf, 444.) Nejvyšším úkolem národního státu je proto zachování a pěstování

rasy. Národná duša, väzaná na rasu, je mätítkom našeho myšlení a jednání, posledným mätítkom našeho celého pozemského jednání. Lidská kultura a civilizace jsou na zemi svázány s existencí arijské rasy. Ježíš, jak dále uslyšíme, byl Arijcem, a poroučel milovati rasu a ne bližního. „Milovati bližního jako sebe samého“ znamená: Miluji svého rasového soukmenovce jako sebe samého! Neboť jinak by byl Ježíš řekl: „Miluj svého souseďa jako sebe samého“ (vykládá Westdeutscher Beobachter 11. X. 1930). Rodina, výchova dětí, věda jsou prostředkem k podporování rasové hrdosti, a stát musí pečovat o to, aby vhodnými prostředky udržel „zdravé pokolení“. Toto rasové náboženství souhlasí podle Hitlera s pozitivním křesťanstvím. Kazatelé (zvláště z řad farářů) tohoto křesťanství mají však být podle F. F. von Unruh co nejméně zatíženi předsudky o lásce, míru, pokoře, — „za tyto otročké židovsko-křesťanské hodnoty mají bohatou náhradu: v rasové, v systematické národní výchově mládeže...“

A cíl?

„Mír, ne ovšem mír opřený o žalmy pacifistických nařikavých bab, ale o vítězný meč panského národa, který ve službě vyšší kultury si podmaní svět.“ „Stát, který ve století rasové otravy se věnuje pěstění nejlepších rasových prvků, stane se pánem země.“

Je napsáno černé na bílém v Hitlerově spise Mein Kampf 438 a 872.

Zpíváme vánoční píseň...

Je zvykem říkati o vánocích: „Pokoj, lidem dobré vůle.“ Když to celkem nikdo nebere dnes vážně, přece zůstává něco z víry, že pokrok nejlépe se děje smírem a pokojnou cestou.

„Ale nás, kteří jdeme uprostřed bídy a vidíme za závoj věcí, nemůže ani zvonění vánočních zvonů zavésti dětinně k mírové pomatenosti. Tv, milý Ježíšku, v chudických jeslích, vidíš, jak nenávisť trhá našimi rty? Ať zvoní třebaš i „Mír“ ve vzduchu, nemůže mít význam mírumilovný! Nenávidíme a nenávidíme skoro se slastí, nenávidíme stále pod vánočními svíčkami, nenávidíme rudé a černé padouchy, kteří jako Wilsonovy slepě věřící kuňkavé záby křičí po míru a svobodou se dusí.“

Čteme-li tuto písničku v národně socialistickém ilustrovaném časopise o vánocích, nedivíme se pak ani dalším projevům národně socialistických vůdců a podvůdců. Tak píše na př. dr. Goebbels, vůdce národních socialistů v Berlíně, pravá ruka Hitlerova: „Křičíme, děláme kravál, střílíme z hmoždírů a otrávenými šípky a dostáváme se tak na vrch“ (v „Angriffu“ č. 88, 1930). Logika právní těchto lidí je taková:

„Kdo svůj světový názor terorem a brutalitou, se vším násilím prosazuje, má moc a tím právo, porazit stát.“ („Wege ins Dritte Reich“, s. 27.) „Máme vůli k moci. Tato vůle si už stvoří zbraně, kde je potřebuje.“ (Goebbels, „Der Nazi-Sozi“, strana 18.)

President Hindenburg stal se záhy terčem útoků národně-socialistických. „Jen nenávisť je naším pocitem vůči němu“ (Goebbels). V „Angriffu“ vychází tato anekdota v dialektu:

„Alta schützt vor Doohheit nicht... Ick habe mein Hindenburch bild, steht soja sein eijhendja Namszuch drunta, schon zwee Jahr von de Wand jenom, jestan hab icks in Ofen Jesteckt. Ick habe ooch „Befreia“ jespielt, ick habe mir von Hindenburchen befreit.“

(Čili česky: „Osvoboditi se od Osvoboditelů.“)

Nár. soc. poslanec Fedler zahazuje svou řeč 17. října 1930 v říšském sněmu slovy: „Čtení soudruzí! Mohu vás ještě osloviti jinak. Prosím, vyberte si: Židé, svobodní zednáři, jezuité, listopadoví zločinci.“

Toto je evangelium nového Německa, které Hitler (Gesammelte Reden, s. 53) pronesl před tisíci lidmi: „K osvobození náleží více než hospodářská politika, více než píle, k osvobození patří hrdost, vzdor, nenávisť a zase nenávisť.“

Jen silná krev smí žít!

Národně-socialistický stát, vybudovaný na základě učení o čisté rase, má velikou pravomoc: „Může prohlásiti neplodným (a prakticky to provésti) každého, kdo je očividně nemocný a dědičně zatížen.“ (Hitler, „Mein Kampf“, 446-7.)

Je vidět, že Hitler opírá se patrně o nějaké vědecké autority, které dovedou rozpoznati i na lidském zárodku, bude-li „dědičně zatížen“. Domnívám se, že touto autoritou budou jistě nějací právníci, soudě z toho, že i v našem novém návrhu na změnu § 144 se podobná dosud nevídaná jasnovidnost vyskytuje.

Hitlerův přítel Ernst Mann jde však ještě dále a kromě krásného hesla: „Zničte všechny slabé a nemocné!“ prohlašuje, že „sebevražda je jediným hrdinským činem, který zbývá nemocným a slabým,“ a pro válečné invalidy má tento lék:

„Také ten, který si přivodil svou udatností v boji za společnost těžké zranění nebo nemoc, nemá žádného práva, aby žil jako přítěž, mrzák neb nemocný. Byl-li dosti statečný, aby své zdraví, svůj život dal v boji v sázku, má míti také poslední odvahu, skončiti bezcenný zbytek svého života.“ E. Mann, „Moral der Kraft.“)

A proto „kde není více síly k boji o své vlastní zdraví, končí také právo na život,“ praví Hitler. („Mein Kampf“, strana 283.)

Vůle k životu a životní síla jeví se, jak známo, zvláště v soubojích německých studentů. Není divu, že v říšském sněmu podává 107 nár. soc. poslanců návrh (10. XII. 1930), aby studentské mensury nebyly pokládány za souboj.

Německá lidová církev.

V § 24 programu strany se praví:

„Podporujeme svobodu všech náboženských vyznání ve státě, pokud neohrožují jeho bytí nebo nejsou proti mravnímu citu germánské rasy. Strana „jako taková“ stojí na stanovisku pozitivního křesťanství, aniž by se vázala na určité vyznání.“

Stejně píše Hitler ve své knize „Mein Kampf“.

Ve skutečnosti, zvláště přičiněním A. Rosenberga (druhého teoretika strany), vyvinula se praxe zcela jinak. Ve svém „Mythus des zwanzigsten Jahrhunderts“ prohlašuje Rosenberg, že „tužbou milionů je dnes německá lidová církev,“ a podvůdcové vzali tato slova doopravdy. Tato nová církev, která „čeká na svého nového náboženského německého genia“, je zatím ovšem jen zbožným přáním straníků, uskuteční se asi až v „třetí říši“. Nezbyvá proto než jí připravovat půdu bojem proti „židovštělé“ katolické církvi, zesměšňováním „břichatých“ kněží, rozbíjením katolických redakcí a domů; novinářské kampaně, vedené nár. soc. tiskem proti katolíkům, přesahují zdaleka vše, co kdy dokázala Volná myšlenka. Kardinálové jsou „směsí kněží etrusko-syrsko-asiatských se židy a severským senátem římským“, katolická církev je „africko-syrský chaos národů, a domohla se moci vlivem kouzelnictví a židovské bible a zneužitím Ježíšova zjevu“, je to „kaše z mesticů a mulatů“ atd. Na její místo má nastoupit „ein rassenebewusstsein“, dessen Zeichen das Hakenkreuz ist“. Je zločinem na německém národě, přejme-li někdo katolictví a „celým národem to musí být pojímáno jako zeměžrada“ (Rosenberg, „Mythus“, str. 452).

Není divu, že „německá lidová církev“ je potírána ostře zvláště katolickými biskupy, zapovídajícími katolíkům členství v nár. soc. straně a odpírajícími dokonce svátosti těm, kdo do ní vstoupí; bezohlednost, s jakou katolická hierarchie vystupuje proti učení o „čisté rase“, proti nacionalismu, je denuncována u „národa“ národně socialistickým tiskem jako podpora bezbožníků — biskupové prý se kladou na barikádu centra a „za nimi skrývá se rudá fronta, internacionála bezbožníků a banditů. A biskupové jim žehnají, poněvadž tito rudí podlidé (des rote Untermenschentum) chrání centrum“. A nade vším slyšeti je hesla o „positivním křesťanství“, nacionalismu jako vůli boží a ovšem o židích jako původcích všeho zla na světě. („Co chce žid, to by byl konec, to by byl zánik,“ praví sám Hitler.)

Sektářské církevnictví je takovou charakteristickou známkou národně socialistické strany, že už není ani třeba vedle ní vytvářet novou církev. Strana vytvořila si svou církevní terminologii, prohlásila se za neomylného zastávce a jediného representanta německého národa a celý její charakter svědčí o tom, že je ztělesněním oné ideologie, která již před válkou byla hlášána rasovými teoretiky. Náboženské zabarvení dodává jí pak ráz mesiášský.

Germánský mesianism.

Židé čekali po staletí na Mesiáše. Prvotní křesťané věřili v nový příchod Kristův, v říši Kristovu, a když nic nepřišlo, zařídili se na zemi po domácku. Dokud lidé věřili v socialism jako v něco víc než jen ve způsob, jak zabezpečit větší mzdy, sociální pojištění nebo právo na potraty, podobala se jejich víra víře křesťanské. Potlačené vrstvy všech národů se probudí a pozvednou. Reformační neb spíše revoluční silou vytvoří hmotné i duševní podmínky pro novou zemi, v níž nesmí býti žádných béd. Spory národů zmizely; je jen beztrždní společnost ve velkolepé organizaci lidstva.

Inárodní socialism německý je možno plně pochopit jen s této mesiášské stránky. Kdo se trochu vyzná v obvyklé křesťanské terminologii (která zůstala, i když duch ulétl), najde ji obnovenou v národním socialismu. Podle staré mythologie zhršení Adama a Evy mělo za následek, že Bůh potrestal potomky dědičným hříchem, kterému neujdou ani nemluvnata. Národně-sociální dědičný hřích je hřích proti krvi. Čistá germánská krev má absolutní právo, jsouc krví panského národa, vládnouti nad méněcennými rasami (Slovany a Maďary). Bůh stvořil člověka k obrazu svého. Tento obraz býval někdy prapodivný, zvláště v dobách náboženských a národních válek, ale ještě podivnější je jeho národně-socialistická představa: Arijec jest jediným obrazem božím.

„Ježíš byl Arijcem, severským člověkem, hlouběji a ohnivěji proniknutý hrdinským duchem arijské krve. Bojovná povaha. Stalo se mu jistotou, že jedině Arijec je stvořen k podobenství božmu, jedině Arijec je oprávněný pán země podle vůle boží... A hříchem proti duchu svatému, který nemůže být odpuštěn, nemohl Ježíš nic jiného myslet než hřích proti krvi: proklet každý, kdo se snižuje míšením s nižšími rasami...“ (Hans Hauptmann, „Jesus der Arier — ein Heldenleben.“)

Pokračujme dále: Všemohoucí Bůh, který v ráji nechal zhršit první lidi, vyhnal je nakonec z ráje. Národně-socialistický ráj je čistota krve. „Poskvrnění krve“, smíšení s jinou krví — méněcennou — než germánskou je vyhnání z ráje. Jako učení církve je nezměnitelné, je stranický rasový program neomylný. Církev používá kázání; strana má (Hitler, „Mein Kampf“, 206) používatí řeči, pracující s hesly a apelující výhradně na cit, při čemž účel světi prostředky. Církev věří v příchod království božího — při skonání věků

— národní socialism v příchod „třetí říše“. V pohřebních řečech protestantských farářů mluví se proto takto:

„Nebylo mu dopřáno viděti „třetí říši.“ — S hluboce pohnutým srdcem stojím zde, abych vzpomněl v lásce a v úctě drahé oběti našeho hnutí. Tváří v tvář strašlivé události volám nad otevřeným hrobem věrného a nebojácného bojovníka slova víry a naděje: „Je-li Bůh s námi, kdo je proti nám?“... Nový život a nový duch v naší milované vlasti je proto nadějí naší víry...“ (Far. Kramer 29. V. 1931 v Lahr, řeč nad hrobem národního socialisty, padlého při demonstracích.)

Karel Čapek si kdysi stěžoval, že lidé zapomínají na ducha svatého; nuže, „duch svatý je zcela totožný s duchem síly a lásky v řadách nár. socialismu“..., jak praví nár. soc. plní protestantský kurát.

Průvod poutníků jde ke hrobu padlého bojovníka a tam je pobožnost o — třetí říši. Ani „oblak svědků“ neschází: kamarádi-spolubojujníci, zabití rudou frontou, pochodují v duchu v řadách nad hrobem — jak slyšíme v nár. soc. písni. V boji nár. socialistů jde o „věčné otázky“, jak zvěstoval Hitler v řeči v Kamenici („Osnabrücker Ztg.“, 8. VI. 31) — a proto každý, kdo je jiného mínění, není odpůrcem, ale zločincem nebo méněcenným člověkem, proti němuž jsme my idealisté. Proto také začne — jako na konci světa — třetí říše strašným soudem, při němž podle Hitlerova proctví „několik desítek tisíc organizovaných listopadových zločinců“ bude odsouzeno a přijde o hlavu. A nade vším vznáší se hákovitý kříž, jako „prožitě vědění o prajednotě všech věcí, klíč k osvobození člověka, aby se z něho stalo božské já...“

Nechte Pána Boha na nebesích!

Národně-socialistický mumraj s „positivně-křesťanským“ náterem není, bohužel, v Německu osamocen.

Nová vláda Papenova předstoupila před veřejnost prohlášením, v němž se také dovolává křesťanství:

„Již příliš hluboko pronikl do všech kulturních oblastí veřejného života rozklad atheisticke-marxistického smýšlení, poněvadž křesťanské síly státu byly příliš ochotny ke kompromisům... Musí se jasně rozhodnouti, které síly jsou ochotny přispěti na výstavbu nového Německa na základě nezměnitelných zásad křesťanského světového názoru.“

Na katolickém sjezdu v Essenu dovolával se nedávno dr. Bracht apoštola Pavla, aby dokázal, že „není vrchnosti, leč od Boha“. Protestantské církevní kruhy prohlašují o nár. socialismu „Gott will es“ a katolická církev ho svými biskupy dává proklínat. A Hitler ovšem také bojuje pro věc Pána Boha: „Bráním-li se proti židům, bojuji pro věc Páně“ („Mein Kampf“, str. 69). Připočteme-li ještě k tomu, že další odpůrce Hitlerův, malinká skupina náboženských socialistů (Ragaz-Wünsch atd.) prohlašuje zase marxistický socialismus za „etwas Gottgewolltes“ a v tom smyslu za absolutní, „neboť, co Bůh chce, musí být absolutní“, a vzpomene-li ještě diskusí, kdo se Pánu Bohu více líbí, zda Hitler či Hindenburg — defiluje před námi křesťanství v celé své bezmocnosti a — naivnosti, se kterou nešikovně plete onen svět do historie tohoto zamotaného světa. Každý domnívá se být ve spojení s nebeskou radiostanicí a ví, že si ho Bůh zvláště oblíbil...

Ozývá-li se nad tímto německým křesťanským blázincem volání vůdce švýcarsko-německé theologické skupiny Barth a, které populárně vyjádřeno souhlasí s nadpisem tohoto odstavce, současně s jeho voláním po normálním zdravém občanském rozumu, máme aspoň trochu naděje, že časem dojdou lidé k tomu, jak lehké je dělati si z Boha blázny tím, že ho pletou do svých lidských kšeftů, a budou spoléhati na svůj rozum.

J. T.

národní hospodář

Jisté hospodářské podobenství

II.

Obraz „národního skladiště“, jak byl nakreslen v předešlém článku, poskytuje jednu v národohospodářském myšlení velice cennou výhodu: podává hospodářskou skutečnost nezastřenou a neskreslenou peněžním symbolismem. Dokud člověk uvažující o palčivých otázkách dne a hodiny není s to udržeti si za všech okolností správnou představu peněz jako směnné pomůcky bez vlastní skutečné hodnoty, ale poskytující nárok na hodnotu, všechno hospodářské myšlení je svedeno na nepravé cesty v samém začátku.

Než pokročíme dále, je radno již na tomto místě doplniti obraz národního skladiště obrazem

skladiště mezinárodního.

O mezinárodním obchodu se často píše — a říkají to abstraktně i pravověrní finančníci — že jest konec konců také jen směnou skutečných statků, ale pro peněžní symbolism a devisový rituál se na to v praxi většinou zapomíná. Tak povstává představa obchodní bilance příznivé či nepříznivé, která staví věci na hlavu. Když člověk musí více skutečných statků (výsledky své práce) dáti, než kolik dostane, škrabe se za uchem. Když národ více statků vyváží než dostává z ciziny, říká se tomu „příznivá“ obchodní bilance. Už i ve „Financial News“, orgánu londýnského peněžního trhu, bylo na to poukázáno, že v tomto peněžním pojmání se obrací skutečnost na ruby, že příjmem národa je jeho výroba a dovoz, kdežto vývoz je vydáním, ale nic platno: zbavit se skutečné hodnoty je pořád příznivou bilancí a žádoucím cílem.

Aby nový stav mezinárodního obchodu, věci byl podán názorněji a trvaleji, představme si mezinárodní skladiště, třeba pod správou Společnosti národů, do něhož národové jako celky ze svých národních skladišť odvádějí statky, které chtějí mezinárodně směnit; obdrží za ně — zrovna tak jako jednotlivci v národním skladišti — příslušné poukázky a za tyto si z mezinárodního skladiště odeberou zboží jiným národem dodané. Tyto poukázky by byly mezinárodními penězi, po nichž mnozí lidé dnes nekriticky touží, a tu právě obraz mezinárodního skladiště zůstává jaksi pozadu za představou skladiště národního, protože není jednotných mezinárodních stvrzenek a poukázek, mezinárodních peněz, a domnělý skladník směňuje jen jednu národní poukázku za jinou národní poukázku, podle „kursu“ vyjadřujícího poměr skutečných hodnot, na něž poukázky dávají nárok.

Také zde můžeme volně pokračovati v podobenství, že skladník přenechá národním celkům, aby si prováděly směny samy bez jeho účasti a tyto celky to přenechají dále svým dovozcům a vývozcům. I zde je nakonec centralisované skladiště nahrazeno decentralisovaným trhem. Toto rozčlankování a decentralisování směny nemění však nic na podstatě věci, že mezinárodní obchod je také jen směnou statků a služeb, že mezinárodní skladiště jest replikou národního skladiště jen s tím rozdílem, že národní (státní) celky vstupují na místo jednotlivců. Není-li směna dokonána plně, pak jedna strana dává zboží na úvěr, druhá se zadluhuje, t. j. slibuje nyní nedodanou reální hodnotu dodati v budoucnosti. Tím za-

číná problém mezinárodních dluhů a jejich placení. Jak přítomnost ukazuje, obtíže nejsou tak s dodáním reální hodnoty jako s jejím přijetím. Celní hradby se budují na obranu proti přijetí hodnoty.

Co má dělat diktátor?

Jinou dobrou pomůckou nejen pro praktickou hospodářskou politiku, nýbrž i pro její základní pochopení, jest často opakovaná otázka, kterou si před léty položil jeden z nejpobulárnějších finančních spisovatelů anglických, p. Hartley Withers: „Co bych učinil, kdybych byl blahovolným diktátorem, pamětlivým jen zájmů celku a nespoutaný žádnými ohledy na nabyté a opevněné zájmy?“ Někdo mu na to hned odpověděl: „Především bych se snažil rozumět tomu, co chci diktovat.“ Skutečně historie poválečných diktátorů ukazuje, že odpověď byla pilnější než otázka. Nicméně otázka jest cenným doplňkem ku představě „národního skladiště“. Kdyby blahovolný diktátor viděl všeobecný nadbytek zboží a statků, skladiště přeplněné, a venku lidi v bídě, patrně by se jeho rozum dlouho nezdržoval hledáním theorie a jeho blahověle by mu pověděla ihned, co má dělat. Teprve potom by si vzal čas, aby našel příčiny tohoto ohavného paradoxu.

První, co by se asi zjevilo jeho hloubavé mysli, by bylo, že

finance zvrátila přirozený hospodářský cyklus,

jenž začíná výrobou a končí spotřebou. Když sedlák měl dobré žně a zima si vynucuje svůj klid, on i jeho čeleď tráví ze zásoby, která je výsledkem jejich minulého přičinění a na niž toto minulé přičinění jim dává nárok. Také při složitém peněžním hospodářství udržování lidského života (na určitém stupni civilisace) jest jediným cílem hospodářské činnosti, a nemůže se to díti jinak než trávením ze zásob dříve vyrobených. Ale spotřeba není zde závěrečným aktem přirozeného cyklu. Výplata peněz, které poskytují nárok na spotřební statky, děje se jen se zřetelem na budoucí statky, jest zálohou, která jako výrobní náklad nese se do ceny příštích statků. V přirozeném cyklu vyrábíme, abychom spotřebili, pracujeme, abychom žili. Ve finančním cyklu spotřebujeme, abychom vyráběli, čili žijeme, abychom pracovali. Nabyté finanční nároky a zdravá finance to tak nařizují, lidský život se musí podrobit. Podle přírody jest dnešní oběd výsledkem a závěrem včerejší hospodářské činnosti, a lze ovšem říci, kdo včera nedělal, ať dnes nejlí anebo ať si hledí vypůjčit. Ale za našich časů celá společnost se podrobuje zvrácenému postupu, že platí za povolení jísti dnešní oběd, který jest výsledkem její vlastní včerejší práce, a platí tím, že dává hypotéku finančním zájmům, které vydávají takové povolení, které považují peníze za věc vlastní hodnoty a obchodují jimi. Ze sociální pomůcky pro uvedení statků v pohyb byl učiněn statek pro sebe, který ve všeobecné hypnose stal se důležitějším než všechny ostatní statky, ač jen tyto ostatní statky jsou fysicky schopny distribuce a jen ony udržují lidský život a kulturní úroveň.

Peníze na zahálce.

Představa národního skladiště poví i člověku velmi prostoduchému, že jen to, co je ve skladišti, jest skutečnou hodnotou, jest reálním národním příjmem, a že všechny známky a poukázky na papíře nebo z kovu jsou jen pomůckou směny a distribuce, která by se měla ří-

diti podle skutečné potřeby, pro plnost lidského života a nikoli podle výdělečných zájmů, které se zmocnily vydávání těchto známek a učinily je svým výnosným obchodem, zatím co společnost hyne uprostřed všeobecné hojnosti. Jest však nutno už na tomto místě vysloviti výstrahu: Kniha a článků bez počtu bylo napsáno o potřebě peněžní reformy. S autory netřeba se přiti, peněžní reformy, která by vytkla nejdůležitější sociální funkci lidské společnosti ze „soukromé podnikavosti“, je naprosto třeba. Ale tito autoři jsou tak zabráněni do svého plaidoyeru, že nevidí rozdíl mezi penězi v oběhu a peněžním příjmem spotřebitelů, mezi penězi v pravých a nepravých kapsách. Podle oběžníku Lloyd Banky 100 milionů sterl. liber je na zahálce v londýnských pěti bankách, podle americké finanční zprávy 4000 milionů dolarů je na zahálce v amerických bankách. Pohlížíme-li na věc se sociálního stanoviska, to jsou vesměs peníze, které se dostaly do nepravých rukou a nemohou plniti svůj úkol: odbíratí statky z národního skladiště a převáděti je do spotřebitelských domácností. Není-li napřed tohoto odběru, není pak ani investic pro zahálejší peníze-poukázky už existující, tím méně pro nové z politických důvodů náhle vytvořené. Politika p. Hooverova nemůže nic způsobiti, nic obzvláště zlého, ale její výsledky zůstanou daleko za očekáváním: útočí na přeplněné národní a mezinárodní skladiště s nepravého konce.

literatura a umění

Hovory s nakladateli

X. SKUPINA „KMENTISTŮ“.

1. LADISLAV KUNCÍŘ.

Z Národní třídy zahne do Voršilské ulice a tam v čísle 3 je vchod do knihkupectví a nakladatelství Ladislava Kuncíře. Je to několik místností v části kláštera voršilek, vedle paláce papežské nunciatury a naproti paláci Schwarzenberkovu. Sedáme pod zamřížovanými okny ke stolu, na němž leží fotografie k nejnovější novince Kuncířova nakladatelství, knize „Dvacet dopisů Stalinovi“, známých čtenářům Přítomnosti pod titulem „Český odborník ve službách pětiletky“ od stavitele Tobolky, který ty příběhy prožil, a profesora Reyla, který je zapsal. Kolem nás stohy knih, jejichž krása vás na první pohled chytne za srdce. Jejich stvořitel se nad nimi beze slova sklání, a kde také najít honem slova, která by zachytila aspoň část života a práce vložených do všech těch pečlivě, až přepychově, ale nikdy ne hráčkářsky vypravených svazků! Života, práce, bojů a bolesti: Ladislav Kuncíř se dostal do špatných poměrů. A protože vím, že příčinou toho je právě láska k dobré a krásné knize, ptám se ho nejdřív, chtěl-li by o tom promluvit.

„Krise zasáhla i můj závod. Hledám-li příčiny, nacházím je hlavně v prvních letech své samostatnosti. Bylo toho tolik, co člověk chtěl vydat, ale nebylo vůbec vybudováno spojení s čtenářskou obcí. Ta rostla pomalu. Knihkupci nepracovali s mým skladem, knihy zůstávaly ležet a hromadily se ve skladišti. Za čas byly už staré. Myslím, že nakladatel musí být idealistou. Jinak se stává vykořisťovatelem

a porušuje dobrou tradici stavu tak, že se stává nesnesitelným příslušníkem tohoto stavu, kteří něco z jeho dobré tradice ještě mají v krvi. Ale na ideál nakladatelský jsou různá měřítka. Není literatura jako literatura, a odběratelé jako odběratelé. Činnost výnosná nemusí být vždy činností záslužnou, a úspěch každé knihy nemusí být úspěchem kulturním. Je jistě třeba literatury zábavné, populárně poučné a užitek-pro velmi široké kruhy čtenářstva a je přirozeno, že nakladatelská výroba se řídí také poptávkou čtenářů. Ale nakladatel, který by se vzdával veškeré iniciativy, který by se důsledně podroboval jen zákonu poptávky a tak zvaným zálibám obecnstva, který by nezakusil ctižádosti, aby také sám buď vychovával čtenářstvo nebo sloužil těm, kdo mají vyšší a jemnější potřeby, třebas byli mnohem méně početní, není nakladatelem v našem starém a úctyhodném smyslu, je jen příživníkem. Každý dobrý nakladatel má ctižádost uplatnit osobní kulturní iniciativu, abychom z kultury nejen byli živi, ale abychom jí také něco dali a pomohli v jejím vývoji. Chceme pomáhat živé práci živých lidí, pracovat hlavně pro zítřek a účastnit se také riska, třebas s nadějí, že všechny překážky překonáme. Raději chceme jít tam, kde je pro nás největší čest, než tam, kde je největší zisk. Ovšem, nikdo z nás nepohrdá ziskem, ale chceme mít raději nakladatelství slavná než bohatá.

Proti tomu ideálu se staví mnohé překážky. Jsou to překážky, které se vůbec staví do cesty umění. K zálibě v umění vedla ve většině případů škola, třebas nepřímou. Mnohdy také škola zájem pro umění jen zabíjela. Ale mládí toužilo po umění a škola volky nevolky mu ukazovala cestu. Proto školská inteligence tvořila hlavní kádr čtenářů umělecké literatury. Inteligence prožila a prožívá těžkou hospodářskou krizi. Ale víme, že právě tito čtenáři jsou nejobětavější. Jsou lidé, kteří se zadlužovali, aby si mohli koupit krásnou knihu. Právě ti chudší jsou nejlepší. Krise odbytu knihy tkví spíše v mravní krizi vrstev majetnějších.“

Nebyla právě vysoko nadprůměrná výprava vašich knih příčinou krise?

Napsal jsem do svého štítu devisu „Non deserit alta“, to jest „Neopouští výšiny“. Uplatňoval jsem ji i v technické úpravě knihy. Že mě to stálo peníze a že jsem všechno nemohl zakalkulovat do ceny knihy, je pro mě přirozené. Tím jsem se ovšem ochuzoval a hospodářsky poškozoval. Také tu působila pomalá likvidita pohledávek, moji odběratelé jsou, jak jsem vám už řekl, většinou chudí statky pozemskými.

Jste nakladatel, který se pokoušel o zvýšení úrovně katolické kulturní akce. Jaké výsledky měla vaše snaha?

Katolická literatura byla až na Dobré Dílo ve Staré Říši velmi uboze vypravena a svým vnějším spíše odrazovala inteligentní čtenáře, než aby budila zájem. Tak se stalo, že i ta nejkrásnější díla existovala jen pro kněžstvo, po případě užší kruh katolíků, ale ne pro národ. Když jsem se vrátil z války, a počal v knihkupectví „U zlatého klasu“, to bývalo ve Spálené ulici, proti chrámu Nejsvětější Trojice, s propagací, setkal jsem se velmi často s údivem akademicky vzdělaných lidí, co všechno ti katolíci mají. Mnohokrát bylo zdůrazňováno, že by to s náboženstvím

v národě tak daleko nebylo došlo, kdyby bylo dost slušně vydaných knih. Tehdy se sešlo několik nadšenců a utvořilo „Družstvo přátel studia“, téměř všichni jsou dodnes seskupeni kolem mého nakladatelství. Byla vydána díla, která přirozeně nemohla najít velký ohlas, a zase jiná, která dosáhla dvou až tří vydání, a našla cestu i k lidem na druhém břehu. Na příklad? Papini: „Život Kristův“, Sv. Bonaventura: „Život svatého Františka“, Ghéona „Člověk narozený z války“, „Vyznání svatého Augustina“ a „Hrad nitra svaté Terezie Ježíšovy“, zakladatelky řádu bosých karmelitek. V širokých vrstvách čtenářů došel největšího rozšíření Bernovilův „Životopis sv. Terezie Ježíšovy“ a její „Listy“, ovšem i knížky dra Hynka o stigmatizované z Konnersreuthu.

Kdo čte katolickou literaturu?

Je to na jedné straně duchovenstvo, zvláště mladší, ale neřekl bych, že to je většina čtenářů a konsumentů katolické literatury, i mezi kněžimi dnes ubírá knize místo na příklad rozhlas a jiné moderní zájmy. Nejpočetnějšími odběrateli katolické literatury je věřící lid, většinou samí chudí lidé, na venkově, i ve městě, třeba pomocnice v domácnosti, jsou mezi takovými i vybraní čtenáři krásné literatury. Právě ti z velké většiny subskribovali velké, pětisvazkové dílo Isidora Vondrušky „Životopisy svatých“, to vypadá takhle, prohlédněte si je. Toto dílo není ani populární, je pracováno historickou metodou, legenda je potlačena — a přece bylo přivítáno s vděčností. Ovšem rozšiřování okruhu čtenářstva jde pomalu vpřed. Je mnoho nedůvěry na všech stranách a je také konkurenční zájem na vašem neúspěchu. Jsou na příklad listy, kde se nesmí psát o našich knížkách, nebo kde aspoň nesmí být uvedeno, že kniha, o které se píše, vyšla u Kuncíře. Které listy to jsou? Nerad bych jmenoval. Ale jde také o noviny strany lidové. Celkem jsem však spokojen, protože je dnes již znatelný pokrok proti době, kdy jsem začínal.

Z jakých vrstev mám odběratele? Velkou jejich většinu tvoří střední stav, inteligence, studenti, příslušníci svobodných zaměstnání. To jsou čtenáři mých edic beletristických, mnozí z nich kupují významná díla náboženské literatury. Lidé, hledající duchovní hodnoty. Je to přirozeně obec menší, než obec čtenářů dobrodružné literatury, ale není nejmenší. A potom, jak ti lidé přicházejí za knihou! Mám mezi stálými odběrateli kněze, který dostává měsíčně osm set korun a z toho dá pravidelně měsíčně na knihy pět set korun. Jeden farář je u mně každý čtvrtek, podívat se, co je nového ve světě knih. Ze svého opravdu špatného obročí mi splácí pravidelně měsíčně na knihy, které si bere. Jeho roční účet dělá u mne vždycky pět až šest tisíc korun.

U ředitele nakladatelství „Melantrich“ jsem se dověděl, že k nim od vás přešel Jaroslav Durych. Neřekl byste něco o tom jako nakladatel, který Durycha vlastně udělal?

Vydal jsem přes třicet knih Durychových, z toho devět svazků souborného vydání, které právě teď přešlo do „Melantrichu“. Dlouho jsme s Durychem neměli úspěch, ačkoliv jsme se namáhali ze všech sil. První chytila „Sedmikráská“, kterou jsem vydal

celkem pětkrát. Jistě pomohla skutečnost, že byla otiskována v pondělníku „Lidových novin“, první vydání šlo z větší části, ne-li vůbec, do kruhů studentské mládeže a vůbec mezi mladé lidi. Řada drobných lidí si kupovala tuto milostnou pohádku. Potom publicistická činnost Durychova hlavně v Rozmachu, kde se autor stával aktuálním, pak přišlo „Bloudění“. Dal jsem tehdy reklamě vše, co bylo v mých silách. Přišel i úspěch, uznání pro autora i obchodní úspěch pro nakladatele. Osobně jsem nesl bolestně poměrnou nevšímavost k vrcholné práci Durychově: „Rekvie“, „Paní Anežka Berková“, obě tyto knihy byly kritikou přijaty chladně, hlavně Arne Novákem, nikoliv však čtenáři, přesto však se úspěch nedostavil. Autor vystoupil nejdříve na obranu své snahy, později však podlehl svým soudcům. A tak čtenářská obec byla zmatena. Pokud jde o Durychův přechod do „Melantrichu“: Durych je autor, který potřebuje novou čtenářskou obec, k níž se já nemohu dobře dostat.

Něco o Sigrid Undsetové.

První styk s Undsetovou se datuje v roce 1925, tedy z doby, kdy ještě nebyla slavná ve světě, kdy ještě nedostala Nobelovu cenu. První vydání jejího „Jara“ však shodou okolností přišlo až do doby, kdy se slavnou stala. „Jaro“ vyšlo letos ve třetím vydání, prodalo se ho celkem sedm a půl tisíce výtisků. Zájem o Undsetovou u nás roste denně a bude jistě obecný, až dokončíme celou trilogii „Kristina Vavřincová“. Výrok pana presidenta znáte, dr. Vasil Škrach mi před nedávnem vyprávěl o poznámkách pana presidenta ke „Kristině“, snad jsou také uveřejněny v Masarykově sborníku.

Jakým směrem chcete jít dál?

Především dokončíme Undsetovou, „Kristiny“ druhý svazek II. dílu „Paní“ a třetí díl „Kříž“, a román „Hořící keř“. Durycha budeme vydávat dál v knihomilských edicích. Nejdřív jeho s kresbami Toyena. Baringa historický román z doby Jindřicha VIII. „Robert Pecham“. V „Národní knihovně“ právě vychází Tannera „Život Albrechta Chanovského“, pobělohorského jesuity a „Výbor“ z „Briela“. Asketickou literaturu obohatíme „Cestou k věčné spáse“, to je výbor ze spisů mystiků XIV. století. Mimo to vydám od Reyla „Dvacet dopisů Stalinovi“, z Prítomnosti známé dojmy českého stavitele ruské pětiletky v Alze.

Vydáváte revui „Akord“.

„Akord“ vychází pátý rok, nastoupil po pěti letech „Rozmachu“ a přejal vlastně také jeho čtenářskou obec, příkladně věrnou. Ano, bude dál vycházet za spolupráce Durycha a Dostála. Když „Rozmach“ přestal vycházet, šlo o to, udržet dál čtenářskou obec, zformovanou „Rozmachem“ a uchovat Durychovi volnou tribunu. V „Akordu“ se měla obrážet katolická universita, a vždy byla zdůrazňována naprostá svoboda přispěvatelů. V posledních dvou letech jsme věnovali mnoho místa rehabilitaci baroka a celého jeho ovzduší, abychom dokázali, že z této půdy vyrůstáme.

Jak byste vyjádřil funkci knihkupce?

Funkce knihkupce není dnes na výši doby. Hospodářská mizerie nutí venkovské knihkupce k prodeji

všeho možného, ale hlavní vinu nese nedokonalá příprava k stavu. Je jistě nutno ovládat knihkupeckou práci po technické stránce, je však také třeba, aby knihkupec byl vzdělán. Aspoň povšechné vědomosti literárně historické nutno žádat — a ani ty nejsou. Jsou vzácné výjimky a nejen ojedinělé, ale přece není knihkupectvo ve svém celku pro svoje povolání dobře připraveno. Neodpustitelnou křivdou na stavu je, uděluje-li se koncese lidem úplně negramotným, ale o tom vám už říkal starosta Svazu, Šíp. Takovou praxí se dostala do knihkupeckých řad spousta lidí, kteří nemají s knihami, literaturou a kulturou nic společného.

2. VÁCLAV PETR.

Z Voršilské ulice blízko Národního divadla pojedeme na Vinohrady k dalšímu „kmenistovi“, Václavu Petru, který převzal a znovuzřídil moderním způsobem velký závod v Ječné ulici, na místě bývalého ruského knihkupectví „Plamja“. Poznamenejme, že pan Petr je jednatelem Svazu nakladatelů a knihkupců.

„Předně dovolu, abych vám i panu redaktoru Pe-
routkovi poděkoval, že jste Hovory s nakladateli v Přítomnosti uspořádali. Bylo již opravdu třeba, těmito otázkami se veřejně a vážně zabývat. Je to snad po prvé, co si nakladatelé touto formou řecknou otevřeně věci, o nichž se většinou mlčí.“

Váš názor na Svaz knihkupců a nakladatelů? Jak se stavíte k dosavadním poznámkám o Svazu a námětům pro jeho reorganizaci?

Podle mého soudu je Svaz v knižním průmyslu a obchodu institucí nezbytnou a velmi důležitou. Svaz je organizací odborovou a tím je dán i jeho program. V počtu 1000 členů, které Svaz dnes má, je tolik různých složek jak nakladatelských tak knihkupeckých, že nezbyvá vedení Svazu, než hájit zájmy obecné, směřující jak k prospěchu knihy, tak i k prospěchu celého stavu. Počiny Svazu jsou bedlivě sledovány jak veřejností, tak i jeho členstvem. Je přirozené, že jsou někdy komentovány a kritizovány i nepříznivě. Ponejvíce to vyplývá z neinformovanosti.

Svaz potřebuje nutně reorganizaci. Na té se také pracuje, ale nejde to vše přelomit přes koleno. Nějaké radikální a překotné řešení bylo by jen k neprospěchu stavu i knihy. Od Týdne české knihy se vykonalo ve Svazu mnoho kladné práce, a jsem přesvědčen, že všichni funkcionáři mají nejlepší vůli a snahu k dalšímu zdokonalování. Neuzavírají se žádným kritikám ani návrhům, ba naopak rádi tyto uvítají. Avšak pravdou jest, co řekl kolega ředitel dr. Fučík: „Svaz si musí všechny věci vyřídit sám.“ Disciplinovanost, nesobeckost, věcnost, fair play v konkurenčním podnikání a vyloučení všeho osobního přispěje k žádoucímu kolegiálnímu soužití obou složek svazových, t. j. knihkupců i nakladatelů. A nyní náměty pro Svaz. Mám pouze dva.

1. Úzká spolupráce s denním tiskem, novináři a spisovateli. To konečně má Svaz již v programu a za tím účelem hodlá uspořádati na podzim s těmito složkami besedu, kde bude podán výklad o dnešní situaci na knižním trhu a budou učiněny návrhy k zabezpečení české knihy v dnešní svízelné hospodářské situaci.

2. Obnovení Knižní rady a utvoření jednotné fronty všech kulturních složek zúčastněných na knize, proti škůdcům knihy a pro porozumění a propagaci knihy, jak u veřejných činitelů, tak i v širokých vrstvách čtenářstva.

Něco o „Kmeni“. Co bude dělat na podzim?

„Kmen“ ovšem je sdružení zcela odlišné od Svazu. Předně má vybraný malý počet členstva, a za druhé zájmy jejich jsou z velké části úzce příbuzné a společné. Tím je i dána linie „Kmene“. Je to prostě instituce ideová, mající za úkol propagaci knihy a to hlavně propagaci moderní literatury a umění. Na podzim bude ve „Kmeni“ rušno. Bude vydán opět podzimní Almanach za redakce F. Halase a v úpravě Štýrského. Bude uspořádáno Bezručovo matinee k jeho 65. narozeninám. Dále matinee pro děti, které bude propagací dobré dětské knihy a konečně je připravena přednáška o jednom z nejožehavějších problémů dneška — Karla Teigehe „O nejmenším bytu“. Jedná se ještě o uspořádání filmového večera a jiných přednášek. Dalším vážným kmenistickým činem bude vydání úplného seznamu knih, vydaných členy „Kmene“ do konce roku 1932. Bude to vlastně průvodce po moderní literatuře a budou tam též uvedeny knihy dávno již rozebrané. Typografická stránka byla svěřena profesorovi Sutnarovi, který se pokusí o nový typ nakladatelského katalogu s použitím všech zkušeností současné moderní typografie. Na venkově připravuje „Kmen“ rozsáhlou přednáškovou akci ve všech větších městech republiky, za spoluúčasti členů knihkupecké sekce Kmene a místních kulturních korporací. Zahajovací přednáška bude o Wolkrovi a následovatí budou o bratřích Křičících, o Březinovi a o generaci 1900. Současně s těmito přednáškami budou uspořádány výstavy a speciální výkladní skříně u knihkupců.

Jak jste objevil Wolkra, z něhož jste dokázal udělat masového básníka? Kolik jste ho vydal a jak jde dnes?

S Wolkrem jsem se seznámil v Praze po vydání „Hosta do domu“. Slíbil jsem mu tehdy vydání jeho příští básnické sbírky. Za nedlouho poslal mi „Těžkou hodinu“, a to byla první Wolkrova kniha, která vyšla v mém nakladatelství. Před jeho smrtí jsme spolu ještě jednali o lidovém vydání „Balad“, kterých mělo být celkem 12, ale kterých Wolkra napsal pouze 6. Wolkrovo Dílo a ostatní jeho významné práce vydal jsem v různých vydáních, která celkem dosáhla počtu asi 70.000 výtisků. Právě letos jsem vydal již 6. vydání I. svazku Díla a 2. vydání II. svazku vyjde během října. Autor je stále oblíben a popularita jeho děl je neutuchající. Největšími čtenáři Wolkra jsou studenti, učitelé, profesori a dívčí mládež.

Vydáváte velké cestopisné dílo. Co vás přivedlo k cestopisům, a co v nich chystáte?

Svoji Cestopisnou sbírku založil jsem pod dojmem první Amundsenovy výpravy k severnímu pólku. Po Amundsenově knize Letadlem k severnímu pólku následovala kniha o polární výpravě generála Nobile Katastrofa vzducholodi Italie na severní pólku a konečně byla zde vydána kniha o antarktické expedici admirála Byrda S Byrdem na jižní pólku. Vedle těchto cestopisů po-

lárních byly vydány v této sbírce 3 knihy populárních manželů Johnsonových, pojednávající o jejich výpravách do Afriky. Jsou to: Simba—Safari—Gorila, kterýžto svazek vyjde během října tohoto roku. Knihy Johnsonovy patří k nejpoblárnějším svazkům této sbírky. Vedle těchto svazků vyšla tam kniha o expedici Franka Hurleye do neznámých končin Nové Guineje: Mezi lovci perel a lebek. Konečně vyšel zde lovecký cestopis rybářský F. A. Mitchel Hedgese: S prutem a udicí z amorskými obludami, který svou napínavostí patří k nejčtenějším svazkům. Do své cestopisné sbírky zařazují jen knihy současných velkých událostí. Pro tuto aktualitu jsou svazky hojně vyhledávány a čteny.

Několik slov o pověstném v cizině románu Axel Muntheho „Kniha o životě a smrti“.

O knize Axela Munthe: The History of San Michele dověděl jsem se již před několika lety. Tehdy však byla to ve světě neznámá kniha neznámého autora a nechtěl jsem proto, abych zažil to, co mě potkalo při vydání knihy Sherwoda Andersona: „Temný smích“, která úplně zapadla, díky naší kritice, která si současných význačných překladů tehdy vůbec nevšimla. Čekal jsem proto, jak světová kritika toto dílo přijme. Úspěch byl tak nevídaný a rychlý, že jsem se nerozpakoval dílo vydati. V Německu se prodalo za 3/4 roku 60.000 výtisků, ve Švédsku 40.000 a v Anglii a Americe vycházelo měsíc co měsíc nové vydání ve velkém počtu výtisků. Myslím, že i český překlad bude událostí prvního řádu, tak jako v loni byl Huxleyův Kontrapunkt života, o který právě nyní se jeví velký zájem. Muntheova kniha vyšla vlastně ve dvou originálech. Po prvé anglicky a po druhé v mateřštině autorově, švédsky. Česky vyjde ještě tento měsíc s názvem: Kniha o životě a smrti. Je to souhrn episod ze života neurologa, žijícího v Paříži a později v Římě, které jsou vsazeny do rámce jeho autobiografie. Je to kniha pro život, která zaujme nejširší vrstvy čtenářstva, neboť řeší odborně, ale přístupnou formou, nejstrašlivější choroby dnešního člověka — choroby nervové. Je naprosto autentická a dočítáme se v ní o řadě známých světových osobností — jako na příklad o Pasteurovi, o Maupassantovi a jiných. Autor, sám lékař, je velkým milovníkem zvířat a právě tyto pasáže o zvířatech patří k nejdojímavějším a nejlidštějším.

Máte poznámky k dosavadním hovorům s nakladateli?

Nelze souhlasit s názorem pana kolegy Rostislava Řivnáče ve věci vydávání moderních autorů nakladatelstvím J. Otto. Moderního autora si musí nakladatel najít a sám ho uvádět a dělat populárním. Bylo by velmi pohodlné čekat, až autor dosáhne puncu popularity a pak se ho zmocnit. Ale hlavně — nebylo by to spravedlivé vůči nakladateli, který od začátku za autorem stál a k autorově popularitě přispěl.

O poměru novin k literatuře bych také řekl rád několik slov. Bylo by třeba, aby denní tisk bez výjimky věnoval se knize systematicky. Krátké referáty a výstižné a srozumitelné recenze by knize velmi prospěly. Velké kritické studie se do novin nehodí a měly by být uloženy ve zvláštní kritické re-

vui, ktedá by měla být s podporou ministerstva školství vydávána.

Dnešní čtenář žije v chvatu a proto by uvítal stručné informace o knihách. Kladu však hlavně důraz na to, aby se o knihách psalo pokud možno brzo po vyjití.

Knize by též prospěly novinářské reportáže ve večernících. A tyto večerníky jsou to knize povinovány, neboť jí odloudily největší počet čtenářstva.

Propagaci knihy by měl sloužit též náš rozhlas. Referáty a reportáže o knihách měly by být součástí hlavního rozhlasového programu a ne jako dosud odsunovány na podřadné místo a vysílány v méně vhodné dobu. Máme důkazy z ciziny, co se již dalo úspěšného pro knihu rozhlasem učiniti.

Dr. F. K.

Stanislav K. Neumann:

Omyl, neboli spisovatel a film

Brzy odpoledne po předvedení filmu „Před maturitou“ pro zvané ptal jsem se mladého výtvarníka:

„Co o tom soudíš?“

„Nu, celkem dobrý, snad jen trochu nudný.“

„Opravdu? Dobrý?“ usmál jsem se.

„Nu, víš, nechtěl jsem to tak přímo říci.“

Tací jsme dnes. Poněkud ostýchaví, máme-li mluvit beze zřetele k Petru nebo Pavlu. Ale film „Před maturitou“ bude mít jistě kasovní úspěch, jemuž kritika neublíží — jak obyčejně — nedosti upřímné nadšení však, které tentokrát závažné výtky zatlačuje do jakéhosi mimochodem, mohlo by vésti k tomu, že právě chyby tohoto filmu, ostatně velmi líbivé, mohly by se na dlouho státi obecnou stránkou české produkce filmové a nežádoucně nahraditi to, co tento film potlačil: hrubou triviálností.

Jako většina interesentů přímo neúčastněných neznám přesně míru zásahu Vladislava Vančury do režie filmu „Před maturitou“; podle jeho vlastních projevů a jiných pokynů, které jsem četl, mám dojem, že právě chyby, o něž mi tu běží, jdou na vrub spisovatelské jeho spolupráce, čímž ovšem nechci říci, že bez Vančurova zásahu byl by býval film lepší.

Snad nikdy ještě neodcházel jsem z celovečerního filmu s dojmem tak nejasným a roztržitým jako tentokrát. Podle spontánního smíchu obecnstva dalo se někdy souditi na veselohru, podle děje jindy na drama, podle některých rozšafností podškrtnutých na film didaktický, podle poetických obrazů a happyendu na kyč. Četl jsem, že z původní veselohry stalo se průběhem práce a na popud Vančurův drama. P. Plachtovi, který se marně namáhal zachrániti postavu profesora-neřáda, nejvíce tížila jeho úlohu, myslím, režie, které se prostě nepodařilo převésti momenty veseloherní na momenty dramatické a bezděčné komice zabezpečiti její nedobrovolnost a tragickou podstatu. Nevím také, co společného s filmovým dramatem má rozvláčný a sentimentální happyend, který nebyl snad míněn jako koncese obecnstvu, nýbrž jako jeden projev optimismu, jímž Vančura chtěl tento film prodchnouti. Ve skutečnosti přispívá jen k tomu, aby i ten nejasný dojem filmu byl na konci ještě více rozmazán. Také nešťastný jinotaj s popelníčkem a „avantgardní“ karikatura profesorského sboru, zbytečná a hrůzně českého formátu vedle svých cizích předloh, ruší nepříjemně linii hry.

Nejnebezpečnější vložkou, pouhou a zbytečnou vložkou ve filmu je po mém soudu však Vančurova poetisace Máchova jezera, ty lyrické krajiny, skupiny a recitace, přes dobrou fotografii resp. hudbu připomínající naléhavě kyč. Známe přece silnou, živelnou a účelnou přírodní lyriku některých filmů ruských, tohle je však přeslazená poesie v duchu maloměstáckých slečinek, kterou naše publikum přijme ovšem velmi vděčně, která právě proto však, majíc punc vynikajícího spisovatele, mohla by se snadno státi zdrojem pravé pohromy v budoucím českém filmu. Je to také jen poesie na film nalepená, nikoli skutečná poesie filmová, čistě filmovými prostředky vyvolaná.

Nejsem filmový odborník, mohu tedy posuzovati jako kultivovaný člověk jen spatřený výsledek spíše než pravou filmovou práci a odborné detaily musím ponechat těm, kdož se snad odváží tento úspěšný film podrobiti důkladné kritice odborné. Mimochodem jen chci ještě říci, že je zásluhou filmu „Před maturitou“, že pracuje hojně s jemnými jinotaji; nejsou však všechny tak zdařilé jako jinotaj s jablkem; naopak, většině chybí zřetelné vyjádření opravdu filmové, a tak unikají nutně pozornosti nepřipraveného diváka.

Jistě možno vytvořiti dobrý film i z libreta velmi špatného, ale dnešní doba je, myslím, nejméně vhodná k tomu, aby bylo pěstováno umění pro umění, tudíž i film pro film; filmovým činem skutečným můžeme nazvati teprve filmové dílo, jehož duchovní náplň je tak silná a živná jako dokonalá jeho stránka tvárná. Je s podivem, jak nízko s hlediska ideového umístěn byl film, vytvořený za součinnosti spisovatele rázu Vančurova.

Pan Smolík, který úlohu liberálního profesora zahrál velmi decentně, když odvede od nádražní pokladny studenta, znechuceného školou a kupujícího si lístek do Hamburku, zadeklamuje si, patrně, na pokyn režie, s velkým důrazem a didakticky proti dobrodružství a pro práci a plán. Snad i to je částí proklamovaného Vančurova optimismu. Dobrá! Pro mladíka, který touží po zaoceánských končinách, je to možná vhodné poučení, ač vykreslen je tak podnikavě, že bychom neměli o něj strach ani v Africe. Ale v lehkém ideovém oparu filmu zazdá se tato moudrost soudobému člověku poněkud přízemní, a film se svým ruchem kolem maturity, který není míněn ironicky, hovoří k nám trochu nečasově.

Houfy studovaných lidí jsou bez zaměstnání, sta lidí s vysokoškolským vzděláním rvou se o práci, pro kterou stačí obecná nebo měšťanská škola; maturita, jejíž existence nebude možná už dlouhá, nezabezpečuje ve skutečnosti nic, nejméně studentu chudému. A na druhé straně jsou nám velebeni velcí selfmademani, v nichž bylo vždy a bude kus dobrodružného ducha. Takovým laciným optimistou, jak si ho přeje ve svém filmu Vančura, nebude tedy dnes žádný chudý člověk, ledaže by se již narodil s nějakou vydatnou legitimací politickou v kapse. A s ohromnou armádou nezaměstnaných může se věru optimisticky měřiti jen člověk s dobrodružnou krví.

Nedávno se mluvilo u nás mnoho o tom, že spisovatelé mají si všimati více soudobých problémů a žítí intenzivněji ve své době. Nevytýkám Vančurovi, že jeho soudobým problémem je pouhá maturita, pracoval na daném libretu, ale udivuje mě, že nepoužil příležitosti a nespojil tento moment se skutečnými problémy soudobými aspoň letmo. Nevytýkám mu ani optimismus, toho nejméně, ale dívím se, že zůstal s ním v takovém laciném přízemí didaktickém.

Film „Před maturitou“ není dílo organicky rostoucí, nýbrž slepenec; četné zbytečné vložky — vedle uvede-ných již na př. i operace, tolikrát již užitá a zneužitá a v českém vydání ubohoučká — přispívají k tomu nemálo. S hlediska ideového blíží se velice didaktické limonádě a překvapuje nedostatkem skutečného ducha. Nepříjemnou chybou jeho je i to, že duševní převraty u profesora-neřáda a studentova otce nejsou filmově vůbec zdůvodněny s hlediska psychologického. Optimismus filmu je povrchní a happyendovský. Dobrá, opravdu filmová hudba, dobrý většinou zvuk, dobrá fotografie a, jak jsem už řekl, potlačení obvyklých tri-viálností jsou jeho přednosti. Také herecký experiment s mladými lidmi bez rutiny se podařil, aspoň u obou hlavních představitelů studentských.

Práce režisérova a spolupráce spisovatelova nesplynuly, nedalo se to ani předpokládati. Výsledek Vančurova úsilí je pozitivní právě jen v tom, že film je prost urážlivého nevkusu, s nímž český film dosud většinou marně zápasil. To je tedy zásluha negativní povahy. A omyl vězí v tom, že spisovatel nemůže vůbec filmu přímo prospěti, ledaže by objevil v sobě velký talent režiséřský. Film je především dílo režisérovo, spisovatel nemůže se státi jeho spasitelem. Český film čeká na svého režiséra; objeví-li Vančura v sobě režiséra, může mu pomoci, jako spisovatel mu neprospěl, pokud běží o filmové umění. Líbí se mi odvaha, s kterou se na věc vrhl, skutečné porozumění pro film musí teprve dokázati.

Život a instituce

Otto Rádl:

Camera obscura

(Nemravnost.)

VIII.

Skrytý proud.

Zákazy celých filmů i vyloučení jednotlivých scén z nich se odvolávají v nejčastějších případech na důvody zachování veřejné mravnosti. Nebezpečí nespoutaného rozbujení lascivních výrobků vypočtených na lehtivou sensaci a zneužívajících všeho, cokoli jen nějak souvisí s životem sexuálním, nebezpečí značně pravděpodobné, bývá jedním z nejpádnejších důvodů uváděných k obraně instituce censurní.

Zákazy, které se opírají o porušení veřejné mravnosti v zakázaných scénách, jsou skutečně jediné, které existenci censury do určité míry ospravedlňují, a roztřídíme-li je tu podle jejich povahy, neučiníme tak většinou proto, abychom v nich s censurním názorem polemisovali, nýbrž spíše proto, abychom po stránce mravnostní a sexuální charakterisovali současně světovou filmovou tvorbu posledních let. Sbírka censurních zákazů ukazuje jasně na onen temný a divoký s p o d n í p r o u d p o t l a č e n é a s e v ř e n é s e x u a l i t y, jenž se snaží prorazit na povrch, prolomit kůru zákonných opatření, která jej svírají. Pod smavým a pohádkovým povrchem oněch selanek a čistoučkových povídaček, které se dostávají před tvář obecnstva, a které se tváří, jakoby na tomto dětsky šťastném světě nebylo vůbec sexu, pod ním se odhalují divoké zápasy, v nichž potlačená sexualita revoltuje a snaží se dosáhnouti výrazu.

Ale i zde ukážeme opět, že základní chybou naší cen-

sury, důvodem její neoblíbenosti a příčinou všech útoků, které na sebe po celou dobu svého působení soustřeďuje, je nedostatek jejího rozlišování mezi pouhým brakem a mezi hodnotným a vážným uměleckým dílem. Taková Czinnerova „Slečna Elsa“ je něco jiného, než „Láska ve spacím voze“. Naše censura však v celé své praxi zastává brutálně názor: nahá ženská jako nahá ženská. Teprve v poslední době, snad i proto, že censura je podrobována soustavně kritice, se censurní praxe po této stránce poněkud umoudřila: s radostí musíme přijmouti zprávu, že Bernardův „Mládeneck paní Hussonové“ s námětem Maupasantovým, který je přímo skvělou parodií měšťanských morálních názorů, byl propuštěn k veřejnému promítání beze škrtů. Každý, kdo si všípíl četbou několika set censurních zákazů způsob usuzování censurních sborů i formu jejich stylistické formulace, může si snadno představit, jak by byl asi zněl názor censury o tomto filmu, jehož jediným obsahem je, že v celém maloměstě se nenajde pro místní slavnost ani jediné panské dívky, že tuhle neexistující pannu musí nahraditi zaručený mládenec Isidor, ale že i tenhle napůl idiot ještě téže noci své panictví spolehlivě obětuje ve veřejném domě v náruči odbarvené a zkušene blondýny. Tentokrát censura jednala opravdu osvíceně. Doufejme, že to není jen náhodné lucidum intervallum, nýbrž uvědomnělá a programní odpověď censurního sboru, ohlašujícího nový kurs po tomhle ne právě potěšitelném prvním desetiletí, které bylo plno úřednického pedantství.

Co je nemravné.

Tento systém si rozděloval kategorie mravních zákazů asi takto:

1. Zakazuje se celková nahota, částečné obnažení některých částí těla, i jakékoli nepřímé naznačení, že toto obnažení existuje mimo záběr obrazu.
2. Zakazuje se jakékoli naznačení pohlavního aktu.
3. Zakazuje se zobrazování prostituce v její podstatě, jako poskytování pohlavního ukojení za peněžitou úplatou.
4. Zakazuje se vědecké a lékařské znázorňování úkonů života pohlavního, oplodnění, porodu, potratu, zmínky o menstruaci, zmínky o homosexualitě nebo krvesmilství, a konečně také i zobrazení šílenství, což je možno zahrnouti do pojmu veřejné mravnosti teprve v širším smyslu.
5. V tomto širším smyslu se spatřuje porušení veřejné mravnosti i v některých veselohráčích v Americe, technicky zvaných „slapstic“, pracujících obhroublou komikou, kopancí do zadku, porážením lidí, házením těsta do obličejů a pod., i když se tu někdy jedná o uvědomělý stylový projev, jako u starších veseloher Chaplinových, z nichž čtyři byly z tohoto důvodu u nás zakázány.
6. Podnikají se v některých filmech střihy a opravy z důvodu nemravné nebo obhroublé dikce v titulcích nebo dialozích.
7. Vystříhují se z filmu věty, jejichž obsah i při vší bezvadnosti formy se zdá po stránce morální závadný tím, že není dosti etický, že cynicky formuluje nějakou životní pravdu.

Povšimněme si z obrovské záplavy těchto morálních zákazů v dalších odstavcích pouze nejtypičtějších případů každé kategorie, případů, které jednak charakteri-

sují filmovou produkci, jednak objasňují chyby censurního hodnocení.

O fíkových listech.

Nahota zmizí z filmu bezpečně teprve tehdy, až se jí podaří spolehlivě odstraniti z lidského života. Kdyby se to snad nepovedlo, bude patrně film, stejně jako každé jiné umění bojovati o právo, zobrazovati nahé lidské tělo v dokonalé formě, jakožto prototyp krásy, podle něhož je všechna ostatní krása na světě hodnocena. Právo předváděti úplnou nahotu má u nás pouze sochařství, malířství jen v některých případech (vzpomeňte na aféru s pokličkami navěšenými podle policejního nařízení na obraze ve výkladu jednoho našeho malířského salonu). Vedle toho smějí ukazovati nahotu pouze fotografické magaziny, revuální divadla a pornografické magaziny vystavované v novinářských stáncích na každém nároží, nesoucí tituly „Die vollkommene Ehe“, „Das lüsterne Weib“, „Keuschheitsgürtel“ a podobně. Ve filmu jsme již módu nahoty šťastně přestáli a censura nestojí již před takovými problémy, které se jí naskytaly v prvních letech po válce.

Film „Jidáš“ se zakazuje, poněvadž se v něm předvádí řada obrazů nahých a polonahých žen, ukazuje odporná poprava proroka Jana, jehož hlavu si vyžádala Salome, hnusné scény znázorňující ukřižovaného Ježíše a oběšeného Jidáše. Tento film je persifláží bible, této knihy knih. (1922.)

Povšimněte si poslední věty, v níž censor vypadl z chladu úředního konstatování a pustil se do literárně historického hodnocení. Byli bychom dali přednost tomu, kdyby byl měl prozíravost historického hodnocení největšího filmu D. W. Griffitha, tohoto režiséra všech režisérů. I když se sami podíváme, jakých efektů tehdy filmy ještě potřebovaly.

Z filmu „Intolerance“ (Modly člověčenstva) se zakazuje scéna, kde v Babyloně při hostině jeden z hodovníků ohmatává smyslně polonahou ženu. Ve scéně Konec Hugenotů scéna, kde voják drží dítě za nohy a výstup, kde jiný voják zaboří kopí do těla jedné oběti a je viděti stříkající krev. Scéna, která voják probodne šavlí „Hnědovlásku“. V oddíle Slitování: všechny přípravy k popravě, a slova: „Jelikož vojsko střílí na slepo, obávají se stávkující jedině tovární stráže.“ V Závěru zakazuje se výrok: „ukuté v ohni nenasázelivostí“. (1924.)

Většinou všechny vyňaté scény nudit byly pouhým dekorativním přídatkem výrobců nebo sloužily k malbě prostředí, neměly však zásadního významu pro motiv.

Z filmu „Cagliostro“ vyloučen obraz ukazující až po pás obnaženou dívku s náhrdelníkem na prsou. (Březen 1919.)

Z filmu „Piccadilly“ vyloučen obraz, kde při tanci je viděti jen zvětšené nohy tanečnice. (Březen 1929.)

Z filmu „Colomba, děvče z domu hříchů“ z produkce Aubertovy v Paříži, vyloučeny všechny scény, znázorňující tanec polonahé černošky. (Duben 1929.)

Z filmu „Die Dame auf der Banknote“ zakázán obraz vidiny nahé ženy a obraz They Sombergové, sedící na divanu s obnaženými koleny. (Červen 1929.)

Hloupější je podobný zákaz, pokud se týče národopisného dokumentu z cizích krajů.

Z filmu „V zemi Zulů“ vyloučeny obrazy úplně nahých mužů, sedících i stojících a obraz ženy v profilu s amforou na hlavě. (Září 1929.)

Z filmu „V srdci Asie“ (Afganistan) vyloučen obraz představující nahého fakira ze předu. (Září 1929.)

Jinde stačí k ohrožení mravnosti pouhý obrázek:

Z filmu „Země bez žen“ vyloučen obraz, jak se zlatokop z Albany dívá na podobizny nahých žen, visících na zdi. (Listopad 1930.)

Z Froelichova filmu „Noc náleží nám“ vyloučen obraz tanečnice, na němž je viděti pouze její nohy a střední část těla. (Leden 1930.)

Trochu choulostivější je situace v zákazu dalším, poněvadž v tomto případě byl na mravní vážnosti ohrožen i ruský car, který se těší censurní ochraně i při střílení vran, jak jsme již svrchu ukázali.

Z filmu „Bílý ďábel“ vyloučena scéna, jak car líbá obnažená prsa dvorní dámy carevny. (Únor 1930.)

Horší je, když dojde i na koupací trička v mořských lázních:

Z filmu „Na modrém Jadranu“ byly vyloučeny v oddílu Výlet na Lido scény lázeňských hostů v koupacích úborech v detailním pohledu. V oddílu Ostrovy Brionské obrazy postav mužů a žen v koupacích úborech a obraz, jak lázeňští hosté se rozptylují tancem. Z oddílu Opatie detailní scény mužů a žen v koupacích úborech. (Květen 1931.)

Ve filmu dalším se ukázala censorova přísnost pouze relativní:

Ve filmu „Kongres tančí“ zkrácena scéna, jak Krista má býti rákoskou trestána a vykonavatel trestu jí odhrne tři sukně tak, že zůstane pouze obraz, jak jí vykonavatel trestu odhrne první sukni. (Září 1931.)

Že censura zůstala stejně přísnou strážkyní a firické mravnosti ukazuje ještě jeden zákaz z letošního roku:

Z filmu „Na lovu zvěře v Africe“ se vylučují z oddílu Vesnická idyla čtyři scény s obnaženými ženami kmene Bantu, z oddílu Žena s tetováním na zádech pohled na tuto ženu ze předu, a z oddílu Tržiště nahá černoška, a obrazy obnažené černošky kmene Saro-Kaba s talířkem v rozšířených rtech.

Stříhy patřící do této kategorie zasahují, jak je vidno, dosti málo do celkové struktury filmu. V tomto případě je třeba příznati, že s ohledem na to, že téměř všechny filmy, které mají jakousi úroveň, jsou mládeži nepřístupné, posuzuje naše censura produkci dosti liberálně a vedle občasně přehorlivosti se chová jindy shovívavě. Ve filmu Jeana Viga „A propos de Nice“, jenž se hrál v jednom z avantgardních týdnů biografu Kotva, propustil bez závady obraz nahé ženy sedící na pláži, ačkoliv toto potěšení Afričankám z kmene Bantu odírá. Jako v celé funkci censury, záleží tu především na tom, kteří členové budou právě v censurní komisi zasedati. Filmoví výrobci znají docela přesně, jako právníci před státnicemi, jak přísná je která komise a jaká je pravděpodobnost šťastného projití. Někteří z nich mají dokonce své docela tajné výpočetní systémy, které nejsou nepodobné výherním metodám v Monte Carlu, pomocí nichž předem si odhadují, kdy kteří členové nebudou určitě zasedati, a kdy je možno některý film trochu závadný zadati bez stoprocentního nebezpečí zákazu.

Ale láska.

Jeden z nejlepších německých filmových teoretiků, Béla Balázs, praví, že láska je nejvladnější téma filmu, že zobrazení erotických vztahů je filmovou látkou par excellence. Především prý proto, že láska je vždycky současně i tělesným zážitkem, že tudíž je projevem viditelným a fotograficky vyjádřitelným. Za druhé proto, že jedině chvíle erotického vzrušení dvou lidí skýtá možnost naprosto němého dorozumění. A to, co nevyžaduje slov, zůstane vždycky nejsilnější složkou filmové řeči. Nejkrásnější

dialog dvou milenců musí býti mluven beze slov, a přece v něm nezůstane nic zamlčeno.

Ale s touhle řečí lásky, která nevyžaduje slov a s těmihle pouze optickými dialogy dvou milenců měli filmoví básníci odjakživa největší potíže. Také censoři. Pokud jsou producenti obhroublí, a utíkají se k vulgárním náznakům, nezbudou než prosté stříhy.

Z filmu „Moje žena, tvoje žena“, zpracovaného podle Verneuilovy veselohry, vystřížena scéna, jak se N. dívá klíčovou dírkou do svatební ložnice. (Prosinec 1928.)

Kde se výrobci uchylují k náznakům jemnějším, nebude možno s podobnou radikálností už beze všeho souhlasit, poněvadž fakt, že dva lidé spolu jednou a někde spí, není možno zkrátka beze všeho z dosahu filmového vyjadřování vyloučit.

„Z filmu „Pasák holek“ od E. E. Kische se zakazuje scéna, jak Duschnitz stahuje v oknu záclonu. (Říjen 1929.)

Z filmu „Broadway“ od Pavla Féjose, zpracovaného podle všude hrané divadelní hry, vyloučena slova: „Přijmu-li ten náramek, bude každý mysliti, že vám náležím.“ Dále byl vyloučen celý titulěk „Vzpamatujte se, dítě“. (Leden 1930.)

Z filmu „Manželé paní Leontiny“, rovněž podle divadelní hry, a tedy relativně vyšší úrovně, zakázán výrok: „Musím se nejdříve u vás napítí, abych dostala odvalu. Ne-dáte-li mi sekt, nepřijdu vůbec.“ (Prosinec 1930.)

Z filmu „Varšavská citadela“ vyloučen byl výjev, jak se Boris sklání nad Věrou a položí jí loket do klína. (Květen 1930.)

To jsou většinou prostředky, jimiž si režiséři nebo autoři vypomáhají v situaci, kde přímé znázornění není možné. Censura je potlačuje vesměs velice přísně, i když třeba nejsou vůbec vyjádřeny opticky, nýbrž pouze připraveny v dialogu.

Ariana dědičného hříchu zbavená.

Docela bez nemravných pohybů a doteků byl film „Ariana“, zpracovaný podle kolportážního románu Clauda Aneta geniálním způsobem Pavlem Czinnerem a Elisabeth Bergnerovou. Celý film je postaven na jediném problému: problému u prvního muže. První odevzdání u mladé dívky je současně psychickým zážitkem tak silným, že otřese celou bytostí a zanechává po sobě stopy navždy. Sentimentálně se tento psycho-fysický fakt formuluje, že prý první láska nerezaví. Muž, kterému se dala po prvé, je prostě jejím mužem, na tom se nedá nic měnit vůlí ani rozumem: není nic platno, hraje-li Ariana komedii sama s sebou a je-li Konstantin běžným cynikem, sebe rozdílnějším od ní a pro ni sebe nevhodnějším. Musí jít za ním, nemůže se od něho odpoutat, alespoň na tak dlouho ne, pokud ji nějaká šťastná náhoda nepoučí o tom, že zázrak je možný i jinde. Poněvadž náhoda Arianu ještě nepoučila, nosí v sobě tohle trochu hysterické děvče ještě onu strašlivou sílu něžnosti a oddanosti, která dovede muže spoutati více, než cokoli jiného. Poněvadž do její erotické zkušenosti nebylo dosud vnášeno vědomí relativity, je pro ni tento starší obchodník, cestující po světě, tento vyběravý rutinér požitku, ztělesněním všeho mužství a prvním reálným výrazem vši její touhy. Takovému absolutnímu obdivu panenského děvčete (ano, panenského, neboť teprve s druhým mužem ztrácí žena panenství), tomu nemůže odolati ani zkušený Konstantin, a tak vidíme, že ji za sebou v poslední chvíli vtáhl do odjíždějícího vlaku. První muž, jehož poznala, je pro každou ženu osudovým zážitkem: to říká tento film, a zobrazuje to s úžasnou jemností a s neobyčejným taktem režiséřským a s nikdy nedostí-

ženou silou duševního odstínu ve hře téhle mladé Elišky.

Nemůžeme se déle zdržovati u tohoto filmu, z něhož mladá děvčata odcházejí s udivenými očima, nemůžeme projevití svůj souhlas s *A r n h e i m e m*, jenž konstatoval, že prý divák odchází s klidným přesvědčením, že Konstantin ještě dříve, než dojde na poslední stanici, určitě Arianu vyhodí z kupé, ani uvažovati o tom, jak příkladně disharmonické a skandální by z těchtole dvou lidí asi bylo manželství. Musíme se podívatí na prsty censure, co udělala pro potřebu československých zemí z tohoto příběhu panenství v oné kouzlem opředené době, kdy zůstal ještě poměrem docela nelegálním.

Censura po prvotním naprostém zákazu byla později donucena úplnou bubnovou palbou zase jednou svobodomyšlného tisku k tomu, že po rekursu půjčovny film propustila s vyloučením dvou scén. Předně scény, v níž bludný doktor Borisovič přijde do pokoje mladého děvčete a neobratně se o ni pokusí.

Z filmu „*A r i a n a*“ vyloučena byla scéna, v níž doktor Borisovič obtěžuje Arianu, ležící na pohovce, s těmito dialogy: „Ich erlaube mir einzutreten...“ — „Lassen sie sofort meine Füße los...!“ — „Denken sie von mir, was sie wollen, aber ich kann nicht leben, ohne sie zu sehen.“ — „Ich hätte nicht gedacht, dass sie meinetwegen in dieses Haus kommen, Adieu...“ (Duben 1931.)

Byla tedy z dobře rozváženého příběhu vytržena scéna pro výklad povahy mladého děvčete neobyčejně důležitá: scéna, v níž se ukazuje Ariana jako čisté děvče, které je náhle jako hrůzou při tomto prvním setkání s mužskou brutální žádostí, děvče ještě napůl neprobuzené. Této scény je třeba k pochopení obrovské změny, jež se v ní odehrávala od prvního setkání s Konstantinem. Tam je náhle ženou, bez bázně se odevzdávající. Jde sama do Konstantinova hotelového pokoje. Dává se mu s největší upřímností a prostotou. Bez vyloučené scény nikdo nepochopí, že se tu stala v její povaze nelychaná proměna.

Druhá scéna, kterou censura vyloučila, může vás naplniti hněvem. Tato scéna se skládá z osmnácti otázek a replik a neděje se při ní nic, než že Ariana přechází sem tam po pokoji. Protože hrála před Konstantinem roli zkušeného děvčete, stydí se za to, že by mohl poznati, že se mu dala po prvé. Nechce ho vpustiti do ložnice. Dožaduje se od něho lihu na pálení. K čemu potřebuje líh? Potřebuje si napálit vlasy. „Nepetejte se tolik, a opatřete mi líh.“ Líh tu není. Nemůže to být láhev Jamaiky? Hoří také? Ano, hoří. „Dejte ji sem.“ Za chvíli se vyvalí z pokoje hustý dým, postel hoří, prostěradlo je napůl spáleno. Co se stalo? Nic, náhoda.

Tato část děje byla zakázána. Není v ní jediného mravně závadného obrazu. Zato je v ní geniální náhradní scénou, kterou vymyslela *B e r g n e r o v á s C z i n n e r e m* vyjádřeno *A r i a n i n o* panenství, scénou tak jedinečnou s jakou se v divadle nebo ve filmu setkáme jednou za patnáct let. Brutální fakt a neobyčejná psychologická finessa, nechápající mužský egoism, starající se o sebe, a strašlivá vnitřní panika tohoto po prvé probuzeného ženství. Jestliže tato scéna je mravně závadnou, pak bychom si měli od pánů censorů vyžádati dobrodání, jakým vlastně způsobem je možno vůbec nějaký fyziologický fakt v lásce vyjádřiti ve filmu, který svou celou technikou je přinucen k tomu, aby zobrazoval právě určitý fyziologický nebo jiný materiální fakt,

z něhož teprve divák musí vyrozuměti zpětným postupem, který duševní stav byl podnětem.

Poněvadž censura neuvedla důvod tohoto zákazu, nezbývá nám než dohadovati se, že návrh vyšel od zástupce dobrovolných hasičů, kteří snad byli vyzati na potaz, nemohlo-li by se po shlednutí tohoto výjevu objeviti epidemické pálení hotelových postelí, čímž by byla ohrožena požární bezpečnost města i klidná výstavba naší metropole.

U b o h á A n n a C h r i s t i e .

Zakazují-li se projevy lásky čisté a vroucí, není divu, že projevy lásky prodejné a jakákoli narážka na fakt prostituce, jsou vykořeňovány z filmů zcela radikálně. Film totiž nesmí ukazovati svět takový, jaký je, jeho účelem je přesvědčovati chudé lidi o tom, že dnešní svět a jeho sociální řád jsou ideálně spravedlivé, že každý kapitalista je hotovým tatíčkem svých zaměstnanců, že na každou chudou holku jen čeká netrpělivě nějaký bohatý továrník s kyticí a nabídnutím k sňatku, a že se nikdy nestane, že by takováhle holka musila snad dokonce z bídy na ulici, aby neumřela bez místa hlady. Ve filmu se trpí beze všeho luxusní kurtisány, které své povolání provozují z rozkošnictví, a z vnitřní špatnosti. Je však rázně třeba zakročiti proti všem ostouzečům dnešního řádu, kteří se odvažují tvrdit, že taková holka nevychází večer z lascivnosti do ulic, nýbrž pro těch padesát korun. Jakékoli ospravedlňování děvčat z ulice je zakázáno, obzvláště, děje-li se to nějakým metafysickým způsobem, jako u Eugena O'Neilla:

Z filmu „*A n n a C h r i s t i e* (první němé zpracování) zakazuje se věta: „Ty za nic nemůžeš, všim je vinno to prokleté moře“. (1924.)

Prostituce je věc, kterou úřady sice uznávají a nepotírají, o níž však se nemá mluvit, která se má přecházet s vědoucím mlčením, o níž se nemají podávat podrobnosti, nebo dokonce ne detailní studie.

Z lékařského filmu „*N e p ř í t e l v k r v i*“ vyloučena znázornění různých způsobů prostituce, a to: prostituce pouliční, prostituce úřednice s malým platem, vyhledávající v barech styky s mladými muži, styky vdaných žen s najatými tanečnicí v barech (gigoly) a číšnice, navazujícími známost s muži v pokoutní krčmě. (Leden 1932.)

Ve všech dějových filmech jsou vystřiženy jakékoli narážky na to, že muž nechá na stolku ležeti peníze nebo že v jakékoli jiné formě platí ženě za poskytnutí pohlavního uspokojení. Je z toho zřejma tendence, líčiti prostituci populárně jako hříšnou neřest, a potlačovati jakýkoli výklad, vysvětlující ji za sociologický fakt, z velké části stupňovaný dnešní bídou a neutěšenými poměry sociálními.

Souhlasiti je možno ovšem se všemi těmi zákazy filmů, v nichž se prostě jen obchoduje se sensačností lásky:

Zakázán byl film „*L o d ě n e ř e s t í*“, výrobek spol. Orplid, Berlín, jehož děj se odehrává na podezřelé lodi s nevěstkami, kokainem a opiem, s krásnými Helenami, svůdnými tanečnicemi a jejich osudy. (Leden 1929.)

Zakázán byl film „*Z b l o u d i l é m l á d í*“, výrobek berlínské Mondialfilm. (Červen 1929.)

Z filmu „*Z l o d u c h J o s h i v a r y*“, výrobci Beckersachs a dr. Scheuermann v Berlíně, zakázány scény, v nichž se posunky domlouvají muži s nevěstkami, sedícími v otevřeném domku při ulici a titulky: „Jen za hotové“. — „Jsem šikovný“. (Červen 1929.)

Z filmu „*D í v č í l o d*“ (*M ä d c h e n s c h i f f*), výrobek Hegevaldfilmu v Berlíně, s námětem o zvolení děvčete Evy za královnu krásy, o náhončích jihoamerických obchodníků

s děvčaty, o pokusu zvolené královny krásy zavést do Jižní Ameriky a konečném zatčení, byl zakázán v celém rozsahu. (Listopad 1929.)

Zajímavé je, že všechny tyto v celém rozsahu zakázané filmy spadají do doby odumírání němých filmů, do období před zavedením produkce zvukové, kdy se daly křečovitě pokusy, zlákatí diváky, znechucené filmem, alespoň vybičovanou sensačností námětů. Stejně pozoruhodno je, že Paříž již ztratila primát v zásobení světa pornografiemi, který měla až do války, a že dnes všechny cesty tohoto zboží vedou do Berlína.

Do kategorie prostituce patří také zákazy všech scén a námětů, v nichž se ukazuje, jak žena se dává muži proto, aby od něho docílili nějaké výhody, obyčejně propuštění uvězněného miláčka. O tomto faktu, třebaže v životě nemívá tak romantické důvody, se také nesluší ve filmu mluvit ani v názvacích. Z tohoto důvodu bylo z filmů vyloučeno mnoho scén, z toho důvodu byl zakázán i hezký film americký s krásným výkonem Dolores del Rio:

Zakazuje se film „Špatná holka“ (Bad woman), který ukazuje, jak tanečnice Lita, která chce docílit osvobození svého milence námořníka, se dá dozorcí věznice a vydává se za jeho ženu, aby se mohla přiblížit k svému námořníkovi. Jejím Jerryemu, který překazí vzpouru vězňů, je pak trest prominut. (Listopad 1930.)

Je zřejmo, že zákazy tohoto druhu vesměs patří mezi idealisující zásahy censurního úřadu, který má za svou povinnost potlačovat smutné a ošklivé věci našeho života a líčiti tento svět hezcím, nežli je. Jejím úkolem je natíratí zeměkouli na růžovou barvu.

Sensace i medicína.

Jeden z docela prvních zakázů, vynesných naší censurou po její reorganizaci roku 1921, vztahuje se na film „Ubohá malá Eva“, příběh děvčete, které otěhotní a projde vši tou úzkostí nežádáného těhotenství až po jeho násilné přerušování. Tento film, který byl letos zpracován po druhé ve hlavní úloze s Toní van Eyckovou, vynikající mladou divadelní herečkou německou, je typickým příkladem další kategorie censurních zakázů.

Zakázán byl film: „Z deníku ženského lékaře“ (1922.)

Zakázán film „Nezletilá“, výrobek Löw und Co. v Berlíně, líčící příběh třináctileté dívky, milostné návrhy tovarníkovy, vydírání, děvče se mu podá, otěhotní, skočí z okna, on se zastřelí. (1928.)

Zakázán film „Madame Lu“ s podobným námětem: nemanželské otěhotnění, pokus o pokoutní přerušování těhotenství, prozrazení a provedení zákroku v nemocnici. (Únor 1931.)

Zakázán film „Panensství“, výrobek Nerofilmu v Berlíně, líčí historii vesnického děvčete, její cestu do Vídně, kde se její teta živí prostitucí; zkažená společnost, je svedena, otěhotní, zoufale se vrací, chce skočit do rybníka, druh z dětství jí zachrání. (Únor 1932.)

Jedná se tu vesměs o případy sensačního rázu a kalendářové úrovně. Jindy však censura zakazuje i čistá díla vědecká.

Zakázán film „Steinachovy pokusy ve filmu“ s obsahem: zevnější a vnitřní pohlavní znaky u zvířat a

u člověka. Vnitřní vyměšování a jeho význam. Hermafroditism. Tělesné a duševní obojetnictví. Boj proti stárnutí.

Z filmu Tisséova „Slasti a strasti matek“, jenž byl fotograficky i prostotou námětu nejdokonalejším z děl tohoto rázu, byly zakázány scény zobrazující nařiznutí břišní stěny a scéna, jak lékař vybavuje z nařiznuté břišní stěny matčiny hlavičku novozrozeněte. (Září 1930.)

Zakázán byl film dra Fridricha Wolfa „Cyankali“, zpracovaný podle úspěšné divadelní hry, líčící poměr dvou chudých lidí, dělník je propuštěn, děvče je těhotno, nemohou mít dítě v téhle bídě. Děvče se obrátí na lékaře, jenž podle zákona jí nesmí pomoci, jde tedy k pokoutní operátorce, která zákrok provede. Děvče zemře následkem infekce. (Prosinec 1930.)

Z filmu „Plodnost“ vyloučeno: „Aby bylo zabráněno omlodnění, musí býti přístup do dělohy uzavřen nějakou překážkou, z gumy nebo kovu“ a „Semenná vlákna mohou býti učiněna neúčinnými zavedením určitých chemikálií do pochvy“. (Březen 1931.)

Stejně byly vyloučeny všechny scény znázorňující normální porod a v textových částech i pouhé zmínky o menstruaci. Také určité zjevy medicínské, které nemají přímého vztahu k pohlavnímu životu, byly z mravnostních důvodů zakazovány nejen z filmů dějových, nýbrž i z filmů lékařských a zejména takových, které se vědecky tvářily a spíše měly za cíl pouhé docílení sensace. Kromě některé přílišné úzkostlivosti ve všech těchto případech, zasahujících do kategorie mravnosti, můžeme s censurními opatřeními souhlasiti.

Bohužel přijdeme hned v příští části na případy další, kde již opět censura neplní svůj úkol pouhého strážce, nýbrž kde censura je násilným prostředkem k potlačování veřejného mínění.

nové knihy

Archiv peněžní praxe. Nová zákonná úprava poměrů v našem peněžnictví vyvolala potřebu časopisu, který by se zabýval problémy, jimiž se musí obírat každý úředník, funkcionář peněžního ústavu, ba každý, kdo má s peněžnictvím intimnější styky. Archiv spatřuje své poslání v zdokonalení provozu v peněžních ústavech a v tvoření spojky mezi různými druhy peněžních ústavů. Zakladateli listu jsou pp. ředitel Lazar a řed. Ing. Vrba. Obsah prvního čísla jest velmi bohatý a přispěli do něho pp. F. Tománek, vrchní řed. Zemské banky, řed. Lazar, řed. Karásek, Ing. Malík, řed. Ing. J. Vrba, Ing. V. J. Paulát. Již pouhý pohled na seznam hlavních spolupracovníků přesvědčí každého, že Archiv má všechny předpoklady státí se tím, čím zakladatelé chtějí jej míti: t. j., ústředním orgánem naší země pro všechny otázky, jež se týkají peněžnictví.

Problémy knižního trhu. Pod tímto titulem vyšla v Knihovně Středy v Praze IV. od Boh. Havlíčka první česká souhrnná studie s četnými statistickými údaji.

Knihovna Středy, Praha IV., Úvoz 20.

ATLANTIS, edice krásných knih. Pořádá a vydává Jan V. Pojer, Brno, V Táboře 7. Nathaniel Hawthorne: „VELIKÝ KARBUNKUL“. Povídky vyšly jako 14. svazek edice Atlantis. Přeložil Jaroslav Skalický. Knižku upravil Ant. Lískovec, čtyřmi celostránkovými kresbami vyzdobil Fr. Vik. Pismem Garamond vytiskla knihtiskárna Fr. Obziny ve Vyškově 600 ručně číslovaných výtisků. Prvních 50 exemplářů bylo tištěno na van Gelderu, ostatní výtisky na italském velínu Pordenone. Stran 150. Krámská cena vydání na velínu je Kč 34.50, vydání na van Gelderu Kč 69.—.

Velký výběr

plnicích per

(Parker, Wagner, Waterman, Astoria, Mont Blanc atd.),

crayonů, zápisníků, soenecken a pod. psacích souprav a podložek; aktovek a jiných nepostradatelných pomůcek kanc. i technických má na skladě:

K. Wagner. Brno-Česká 16.

nové knihy

Anatole France:

Spravedliví soudcové.*

Madame M. Tinayrové.

Viděl jsem, — řekl Jan Marteau, — spravedlivé soudce. A to na obraze. Odjel jsem do Belgie, abych unikl zvědavému úředníkovi, podle jehož mínění jsem strojí nějaké úklady s anarchisty. Neznal jsem svých spoluvinníků a moji spoluvinníci neznali mne. Ale tomu úředníkovi to nijak nevadilo. Nic ho nepřivádělo do rozpaků. Stále jen vyšetřoval a pátral, třebaže nebyl s to, aby se něčeho dopátral. Jeho manie se mi zdála velice nebezpečná. Odjel jsem do Belgie a zůstal jsem v Antverpách, kde jsem si našel místo příručího v koloniálním obchodě. Jednou v neděli jsem spatřil spravedlivé soudce v museu na Mabusově obraze. Náleží k druhu již vyhynulému. Chci tím říci, že to jsou takoví soudcové kočovní a jedou si drobným klusem na svých koních. Doprovází je družina pěších biřičů, ozbrojených kopími a halapartnami. Oba ti vlasatí a vousatí soudcové mají na hlavách, jako králové ze starých flámských biblí, jakousi podivnou a nádhernou pokrývku, která se podobá zároveň noční čepici a diadém. Jejich brokatová roucha jsou poseta květy. Starému mistru se podařilo vložit do jejich výrazu vážnost, klid a mírnost. Jejich koně jsou klidní a mírní jako oni. Ale ti dva soudcové nemají ani stejnou povahu, ani stejné zásady. To se vidí hned. Jeden drží v ruce nějaký papír a ukazuje prstem na písmo. Druhý má levou ruku položenou na čele sedla, a pravou zdvihá s pohybem spíše laskavým než autoritativním. Vypadá to, jako by svíral mezi palcem a ukazováčkem jemňounký prášek. A tento pohyb jeho pečlivé ruky naznačuje, že myslí obezřele a bystře. Spravedliví jsou oba, ale je vidět, že jeden se přidržuje litery, kdežto druhý ducha. Jak jsem stál oprěn o zábradlí, které je dělí od diváků, vyslechl jsem jejich rozhovor. První soudce řekl:

„Držím se toho, co je psáno. První zákon byl vyryt do kamene na znamení toho, že potrvá tak dlouho, jako svět.“

Druhý soudce odpověděl:

„Žádný zákon, jakmile je napsán, nemá už platnost. Neboť písarova ruka je pomalá, kdežto lidský duch je čilý a osud proměnlivý.“

A oba ti dobří starci dále rozprávěli v takových příkladných výrocích.

PRVNÍ SOUDCE: „Zákon je pevný.“

DRUHÝ SOUDCE: „V žádném okamžiku není zákon přesně stanoven.“

PRVNÍ SOUDCE: „Pochází od Boha a proto je nezměnitelný.“

DRUHÝ SOUDCE: „Je to přirozený výplod společenského života a závisí na jeho proměnlivých podmínkách.“

PRVNÍ SOUDCE: „Je to vůle boží, a ta se nemění.“

DRUHÝ SOUDCE: „Je to vůle lidí, a ta se mění ustavičně.“

PRVNÍ SOUDCE: „Byl dříve než člověk a je vyšší než on.“

DRUHÝ SOUDCE: „Je dílem člověka, stejně nedokonalým jako on sám, a stejně jako člověk, i zákon může být zdokonalen.“

PRVNÍ SOUDCE: „Soudce, otevři svou knihu a čti, co je psáno. Neboť Bůh to vnukl těm, kteří v něho věřili: Sic locutus est patribus nostris, Abraham et semini ejus in saecula.“

DRUHÝ SOUDCE: „Co napsali mrtví, to škrtnou živí, neboť jinak by ti, kteří už nejsou, vnucovali svou vůli těm, kteří ještě jsou, a jen mrtví by vlastně žili a živí by byli mrtví.“

PRVNÍ SOUDCE: „Živí jsou povinni zachovávat zákony, předepsané mrtvými. Před Bohem jsou živí i mrtví současníky. Mojžíš a Kyros, Caesar, Justinian a císař německý nám vládou až do dnešních dnů. Neboť jsme jejich současníci před tvářmi Věčného.“

DRUHÝ SOUDCE: „Živí mají být zákony ukládány zase jen živými. O tom, co opravdu smíme a co nesmíme, může nás přistípkář od Svaté Guduly poučit spíše než nějaký Zarathustra nebo Numa Pompilius.“

PRVNÍ SOUDCE: „První zákony nám zjevila sama božská Prozřetelnost. Zákon je tím lepší, čím je tomuto prameni bližší.“

DRUHÝ SOUDCE: „Což nevidíte, že den co den se dělají zákony nové a nové a že se ústavy a zákoníky různí podle doby i země?“

PRVNÍ SOUDCE: „Nové zákony vyplývají ze starých. Jsou to mladé větve jednoho a téhož stromu, a živí je táž míza.“

DRUHÝ SOUDCE: „Štáva starého stromu zákonů je hořká. A musí být neustále oklešťován.“

* Z knihy povídek: Crainquebille a jiné mravoučné příběhy, která vyjde v nejbližší době v nakladatelství fy Fr. Borový.

PRVNÍ SOUDCE: „Soudci nepřisluší, aby zkoumal, jsou-li zákony spravedlivé, neboť zákon je spravedlivý už sám sebou. On jich má jenom správně používat.“

DRUHÝ SOUDCE: „Nám právě přísluší, abychom zkoumali, zdali je zákon, kterého používáme, spravedlivý nebo nespravedlivý, poněvadž, uznáme-li, že je nespravedlivý, můžeme jej nějakým způsobem zmírnit, když ho podle své povinnosti používáme.“

PRVNÍ SOUDCE: „Posuzování zákonů se nesrovnává s účtů, kterou jsme jim povinni.“

DRUHÝ SOUDCE: „Když nevidíme jejich tvrdost, jak ji budeme moci zmírnit?“

PRVNÍ SOUDCE: „Jsme soudci a ne zákonodárci ani filosofové.“

DRUHÝ SOUDCE: „Jsme lidé.“

PRVNÍ SOUDCE: „Člověk nemůže soudit člověka. Soudce ponechává při vykonávání úřadu své lidství stranou. Přípodobňuje se Bohu a necítí ani radost, ani bolest.“

DRUHÝ SOUDCE: „Spravedlnost, když není prodchnuta soucitem, je nejkrutější nespravedlnost.“

PRVNÍ SOUDCE: „Spravedlnost je dokonalá, pokud se drží litery.“

DRUHÝ SOUDCE: „Pokud ji neoživuje duch, je nesmyslná.“

PRVNÍ SOUDCE: „Zákony jsou původu božského a sebe menší důsledky, které z nich vyplývají, jsou rovněž povahy božské. Ale i kdyby zákon nebyl ve všem všudy od Boha, kdyby byl ve všem všudy původu lidského, i pak bychom se musili při jeho používání řídit literou. Neboť litera je cosi pevného, kdežto duch je nestálý.“

DRUHÝ SOUDCE: „Zákon je ve všem všudy původu lidského, a v prvních slabých záblescích lidského rozumu vznikl jako cosi hloupého a krutého. Ale i kdyby byl podstaty božské, i pak bychom se musili řídit jeho duchem a ne jeho literou, neboť litera zabíjí, ale duch oživuje.“

Promluvivše takto, oba spravedliví soudcové sestoupili s koní a vešli i se svým ochranným průvodem k soudu, kde byli očekáváni, aby dali každému to, čeho si zaslouží. Jejich koně, přivázaní ke kolu pod velkým jilmem, dali se spolu do řeči. Kůň prvního soudce promluvil nejdříve.

„Až bude země náležet koním,“ řekl, „(a zcela jistě jim bude jednou náležet, neboť kůň je nepochybně poslední cíl a konečná meta všeho stvoření), až země bude náležet koním, a my budeme svobodně jednat po svém, budeme i žít podle zákonů jako lidé a dopřejeme si toho potěšení, že budeme své bližní zavírat, všesť a vyplétat na kolo. Budeme bytosti morální. To se pozná podle vězení, podle šibenic a podle pranýřů, které se budou tyčit po našich městech. Zákony nám budou dávat koni. Co o tom soudíš, Ryzáku?“

Ryzák, kůň druhého soudce, odpověděl, že podle jeho mínění je kůň králem tvorstva a že dříve nebo později nastane jeho vláda, jak pevně doufá.

„Bělouši, až vystavíme města,“ dodal, „budeme se v nich musit postarat, jak správně říkáš, také o pořádek a bezpečnost. Pak bych si přál, aby zákony pro koně byly koňské, to jest, aby prospívaly koním a sloužily koňskému blahu.“

„Jak to myslíš, Ryzáku?“ zeptal se Bělouš.

„Myslím to tak, jak je třeba. Žádám, aby zákony zajišťovaly každému jeho mírku ovsu a jeho místo ve stáji; každému budíř dovoleno, aby miloval podle své chuti, když na to nastane doba. Protože všechno má svůj čas. Přál bych si zkrátka, aby koňské zákony byly v souhlase s přírodou.“

„Doufám,“ odpověděl Bělouš, „že naši zákonodárci budou mít vyšší stanovisko než ty, Ryzáku. Oni vytvoří naše zákony podle vnuknutí nebeského koně, stvořitele všech koní. Je nade vše dobrý, protože je všemohoucí. Moc a dobrota, to jsou jeho základní vlastnosti. Určil své tvory k tomu, aby snášeli uzdu, tahali ohlávku, cítili ostruhu a hynuli pod ranami. Brachu, ty mluvíš o milování; podle jeho úradku se mnohý z nás stal valachem. Tak to ustanovil. Zákony budou k tomu, aby trvale udržovaly tento božský řád.“

„Ale víš docela jistě, příteli,“ zeptal se Ryzák, „že všechno to trápení na nás sesílá nebeský kůň, náš stvořitel, a ne snad jen člověk, tvor, který stojí pod ním?“

„Lidé jsou sluhové a andělé nebeského koně,“ odpověděl Bělouš. „Jeho vůle se projevuje ve všem, co se děje. Je dobrá. Když na nás sesílá zlo, je to tím, že zlo je vlastně dobro. Proto zákon, aby byl dobrý, musí nám působit bolest. A v říši koní budeme donucováni a trápení všemi možnými prostředky, jako jsou nařízení, nálezy, ustanovení, rozhodnutí a výměry, abychom se zalíbili nebeskému koni.“

„A ty, Ryzáku,“ dodal Bělouš, „musíš být zabeđený jako mezek, když nemůžeš pochopit, že kůň přišel na svět proto, aby trpěl, a když netrpí, že se vymyká svému určení, a že se nebeský kůň odvrací od těch koní, kteří jsou šťastní.“

Tvařte se sebe blaseovaněji

a mějte si k lyrickým stránkám života stanovisko sebe odmitavější, neubráníte se přece v nedostřežených okamžicích hřejivým vzrušením, vyvolávaným vzpomínkou, nebo jen mámivou představou živelně radostných výbojů mládí, zmítaného tuchami milostného opojení. A jste-li mládí, a čeká-li vás dosud ta radostná cesta na druhý břeh, tím lépe pro vás, protože vás volají hlasem života slova básníka mládí Fráni Šrámka: „Život, život!“ jeho slávě se pokloňme, jeho chválu zpívejme! Není dosud tady, ale jeho ohně hoří za nocí na vzdálených kopcích. Posly již vyslal a my v jejích ruce složili sliby své oddanosti. Chceme milovat velikého a krásného vašeho pána, tak to vyřídíte, poslové! Chceme být takoví, aby jeho oko s hrdostí na nás spočinulo, aby se usmíval, pokyvuje hlavou k rytmickému našemu pochodu! Ale, vyřídíte mu, ať nás neprodá! I s ním chceme se dáti v zápas! I s ním, vyřídíte mu to! A chválu jeho že zpíváme, nezapomeňte! A jste-li již na onom druhém břehu, ozve se vaše nitro jako rezonanční deska pod doteky básnickovy imaginace a budete udiveni jak autor dovede slovy probuditi k životu vaše nejnítějnější a nejintimnější zážitky, o nichž jste se domnívali, že jsou vašim nejskrytějším tajemstvím.

V týdenních sešitech o 32 stranách po Kč 2.50 vydá nakladatelství FR. BOROVI V PRAZE celé dosud vyšlé dílo

FRÁNI ŠRÁMKA

keré zahajuje jeho slavným románem mládí

TĚLO

Prvý sešit tohoto zlevněného vydání předloží Vám každý knihkupec

K vernisáži výstavy před 20 lety zemřelého malíře

průkopníka českého moderního umění a vynikajícího výtvarného kritika, vydalo nakladatelství Fr. Borový v Praze pietní monografii s reprodukcemi jeho tvorby z pera Jaroslava B. Svrčka pod názvem

MILOŠE JIRÁNKA

MILOŠ JIRÁNEK

Publikace o 64 stranách, 37 obrazových reprodukcích a jedné barevné příloze, vytištěna na křídovém papíře v grafické úpravě a vazbě E. Milena stojí 45 Kč. Předloží Vám ji každý knihkupec

Sociální a politický život Ostravska líčí v mohutně viděné knize

HALDY
nazývané kritikou
»Český Germinal«

A. M. TILSCHOVÁ

jejíž spisy počínají tímto románem vycházeti v sešitech v nakladatelství
FR. BOROVI V PRAZE

Subtilní znalkyně života buržoasního, vnikla Tilschová umělecky stejně do prostředí mezinárodní průmyslové byrokracie jako do prostředí horníků a hutníků s jeho bídou hmotnou i mravní, s jeho bouřlivými neklidně na spásu a revoluci čekajícími kolektivními rysy povahovými a nalezla v kraji dýmajících hutí a hald kolem šachet novou aktuální dramaturgii sociálního vlnobití a uchopila ji právě v největším dějinném výkyvu, za války, kdy Ostravsko se stalo hlavní průmyslovou zásobárnou rakouských armád a kdy sociální a ovšem i národní rozpory tu vyvrcholily. Prvý sešit o 32 stranách za Kč 3.— obdržíte u všech knihkupečů.